

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR**Sülh ətrafında**

səh.139. “Trianon Sarayı” [Trianon Palace Versailles]: Versalda otel. 1910-cu ildə inşa edilmişdir. Versal Sazişi 1919-cu ildə bu oteldə hazırlanmış və Almaniya nümayəndə heyətinə təqdim edilmişdir.

Qəzetələrdən

səh. 140. “Naxçıvan üzərində aeroplan”: söhbət, hal-hazırda Rostov-na-Donu şəhərinin bir hissəsi olan Naxçıvan-na-Donu şəhərindən gedir.

Gürcüstan Məclisi-Müəssisəsinin fəvqəladə iclası

səh. 143. “Maçavariani”: Gürcüstan Təsisçilər Məclisinin eyni familiyanı daşıyan iki üzvü olmuşdur. Onlardan İosif İvanoviç Maçavariani sosial-demokrat, İosif Konstantinoviç Maçavariani isə milliyətçi-demokrat idi.

“gizlətmək lazım deyildir”: qəzetdə belə getmişdir: “düzlətmək lazım deyildir”.

Felyeton**Nəşriyyatımızın əsbabi-tərəqqi və tədännisi**

səh. 149. “xətti-kufi”: ərəb yazısının formalarından biri.

“xətti-nəxi”: ərəb yazısının formalarından biri.

“Ət-təməddün ət-tarixi-islami”: ərəb alimi Corci Zeydanın islam mədəniyyəti tarixi haqqında yazdığı əsər nəzərdə tutulur; qəzetdə səhv getmişdir, “Tarixüt-təməddün-islami” olmalıdır.

səh. 150. “Föhrüst”: X əsrdə yaşamış ərəb bibliografiya alimi İbnün-Nədimin əsəri.

səh. 151. “İbn Xəldun tarixinin”: İbn Xəldunun “Kitabül-İbər” adlı dünya tarixi nəzərdə tutulur.

“Kəşfüz-zünun”: XVII əsrdə yaşamış türk alimi Katib Çələbinin əsəri.

Salyandan

səh. 159. “Vətən şərqi”: türk şairi Namiq Kamalın məşhur şeiri nəzərdə tutulur.

“Yüksəlməli, toxunmalı alnın səmalara...”: mısralar türk şairi Tofiq Fikrətin “Fərda” şeirindəndir.

“İki kələkbaz”: Bağır Cabbarzadənin bir pərdəli məzhəkəsi.

Bazar, 8 iyun 1919-cu il, nömrə 198

AZƏRBAYCAN*Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir*

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Yekşənbə, 9 ramazanül-mübarək sənə 1337. 8 həziran 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalənin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 30 rublə, 2 aylığı 35 rublə, 3 aylığı 50 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 25 rublə, 2 aylığı 45 rublə, 3 aylığı 60 rublə. Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 4 rublə, axırında sətri 3 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 2 rublə.

Müsəlman Zəhmətkeş Ziyalılarının İttifaqı idarəsi həmin həziran ayının 8-də axşam saat 5-də üzvləri fəvqəladə ümumi iclasa dəvət edir. İclas Bələdiyyə İdarəsinin böyük zalasında qurulacaqdır.

Müzakirəyə qoyulacaq məsələlər:

1) İdarə heyətinin dakladı; 2) Təftiş heyətinin intixabı [seçilməsi]; 3) Hali-hazır; 4) İclasda qaldırılacaq məsələlər.

10216

DƏVƏTNAMƏ

“Müsəvat” firqəsinin qətnaməsinə görə, bu gün iyunun 8-i səhər saat 10-da şəhərin hər bir rayonlarında mitinqlər dəvət edilir. Yiğıncaq yerləri bunlardır:

Sabunçu, Balaxanı, Ramanı və Zabrat: Sovet Syezdin ambulatoriyası.

Suraxanı: Narodni dom.

Bibiheybətdə Mitrofanovun həyəti.

Çornı və Belı-qorodda: Çornı-qorodda olan Nobel aşxanası (stalovi).

Zavağzal rayonu: Balaxanski şosedə olan Narodni dom.

Şəhər və Portovı rayon [Liman rayonu]: Hökumət Teatrosu (səbiq Mailov).

Şəhərin yuxarı hissəsi üçün: Fəhlə Klubu (Raboçi Klub).

“Müsəvat” firqəsi Mərkəzi Komitəsi

T-147

QARA TƏHLÜKƏ

İstiqlalımızın bir illik bayramını yenidən keçirmişdik ki, üfükümüzə də qəflətən nümayən olan [görünən] bir qara əl həməni istiqlalımızı qarpməq və bizi murdar pəncəsi altında əzmək xəyalı ilə şimalımızdan uzanmağa başladı.

Xarabazara dönmüş vətənlərini düşmənlərindən xilas etməkdən aciz olan rusun qaraüzlü olan “ağ” generalları, özgələr üzərində ağalıq etmək xəyalı-şeytənət-məalının [şeytani, fitnəkar mənalı xəyalının] sövqü ilə Dağıstan millətlərinin ittihadsızlıq [həmrəy olmamaqlarından] və nifaqlarından və millət xainlərinin əməllərindən istifadə ilə Şimali Qafqaza və ümum Dağıstana soxulub Dağıstan islamlarını təhti-əsəratə [əsərat altına] aldıqdan sonra, bugünkü fikri Azərbaycan türkləri üçündür.

İstər sağ, istər sol rusların hökuməti zamanında cəhənnəmə dönmüş olan vətənimizin, özümüzün və öz hökumətimizin hümmət və həmiyyəti sayəsində gündən-günə gözəlləşməkdə olan halı, həsud [həsədçi] imperialistlərin və onlara nökrəçilik edənlərin xain qəlblərini və çürük beyinlərini narahat etmədədir ki,

əslində zətən cəhənnəm əhli olduqlarına görə də vətənimizi təkrar cəhənnəmə döndərmək istəyirlər.

Cəhənnəm görmək istəyənlər o cəhənnəmi, əlbəttə, görürlər. Lakin bizim vətənimizdə deyil, bəlkə vətən övladımızın qeyrətli əllərində tutmuş olduqları şanlı silahın mərdanə zərbələri onları cəhənnəmə vasil etməklə arzularına çatdırırlar.

Azərbaycan türk və islamları rus qırmızı sollarının ayaqları altında inləyən vətəni ondan ötrü xilas etmədilər ki, sonra onu rusun qara sağlarının əli altına əsir versinlər! Bir bu qədər tökülən qanlar, qurban edilən canlar, viran olunan xanımınlar bahası ilə istirdad edilmiş [geri alınmış, yenidən ələ keçirilmiş] olan hüququmuzu əlimizdən almaq istəyənlər, o əl sahiblərinin türklük və islamlığa məxsus qeyrət və namuslarından, əzm və səbatlarından bixəbər olmalıdırlar ki, bu cürə xam xəyallara düşürlər.

Hökumət ilə camaatımızın sanki bir ağızdan çıxan “ölmək var, dönmək yoxdur” şüarı, görünür ki, hələ qara denikinlərin qulaqlarına çatmayıbdır. Onun üçündür ki, bizi təhdidə cəsarət edirlər...

Biz bilirik ki, Denikin bizi qarşı hazırlamaqda olduğu təhlükə böyükdür. Yəqinimizdir ki, denikinlilər üzərimizə böyük bir qüvvət ilə hücum edəcəkdirlər. Lakin qorxmırıq, bu təhlükəni dəf etmək yolundakı əzm və səbatımız ondan daha böyük və daha qüvvətlidir.

Düşmənin, haqsız düşmənin zor və qüvvəti ilə bizi qorxutmaq istəyənlər bunu bilməlidirlər ki, iki milyonu mütəcaviz olan [keçən] Azərbaycan türk və islamlarının zərurət məqamında hamısı da

olmasa, yarısı əsgərdir. Bir türk əsgərinin də qiyməti-əsgəriyyəsinə mülahizəyə alsaq, bizi düşmən zorla deyil, düşməni biz zorumuzla qorxutmaq daha səhih ədd [hesab] olunar zənnindəyik.

Bu üzdən qara təhlükəni dəf etməkdə dost və düşmən qabağında ağ üzle çıxmağımıza qüvvətli bir ümid bağlayıb da, heç bir şübhə etməməlidirlər.

Hacıbəyli Üzeyir

ÜMİDİMİZ BƏRKƏMƏLİDİR

Eyicə bir zamandan bəri məmləkətimizdə əhali arasında dövrən edən Denikin məsələsi Azərbaycan əhalisini bu təhlükəyə qarşı çox böyük hazırlıqlara sövq etdi. Hələ bu yaxınlarda Denikin ordusunun Dərbəndə gəlməsini eşidincə, camaat büsbütün ayaqlandı. Çünki Denikin gəlir söylədikdə məmləkətimizə rus istibdadının gələcəyini və məmləkətimizdə rus bayrağının təliq olunacağını [asiləcəyini] əhalimizin həpsi də bilir. Bundan maəda [bundan başqa], rus istibdadının da nə olduğunu içimizdə bilməyən və görməyən yoxdur. Rus istibdadının zülüm və fənalıqlarını camaatımız tarixlərdə oxuyub da öyrənməmişdir. Başqalarından rəvayətən də eşitməmişdir. Daha rus istibdadından ayrılalı və rus istibdadının təhəkkümündən qurtulalı iki sənə olur. Bunu həpimiz gözümüzlə gördüyümüz üçün hər birimiz birər dəfə feviz, daha doğrusu birər canlı tarixiz. Bundan da sərf-nəzər əvvəlki yaşamımızla şimdiki yaşamamız arasındakı fərq dəxi xatirimizdən çıxmamış və o fəci mənəzə-

rələr isə gözümüzün önündən qaib olmamışdır. Bunun üçün əhalimiz gündəngünə qəzetə həvadislərinə baxaraq fədakar və həmiyyətli əhalimiz, hökumət və istiqlalyyətinə, vətən və millətinə mühibb və müti olan [sevən və itaət edən] millətimiz əlyövmlər [bugünkü, indiki] saatda pək böyük hazırlıqlar qarşısında bulunur.

Bizimlə həmhal olan Gürcüstan dövlati qonşumuz da bu təşəbbüsə müştərəkdir.

Şu qədər deyə bilərik ki, istiqlalyyəti və məmləkətimizin bir təhlükədə bulduğu zaman hökumətimizin əmr verməsinə və camaatı silah başına dəvət etməsinə məhəl [yer] qalmaqsızın, nəcib və möhtərəm əhalimiz kəndiliyindən var qüvvəti və olanca qeyrəti ilə silahi-həmiyyətə sarılaraq meydanı-təhlükəyə atılacağına ümidimiz qəvidir [qüvvətlidir].

Məmləkət və istiqlalyyətimizə əl uzatmaq fikrini bəsləyənlər bunu eyicə bilsin ki, bizdəki rə'si-karda [iş başında] olanlar Dağıstanda olduğu misilli məmləkəti satmaq fikrini daşıyan bir hökumət məmuru olmadığı kimi, eyni zamanda da hökumət və ordumuzun amal və əfkar və hərakətə səktə [zərər] verəcək hail [manə] və tərəfgirlik də yoxdur.

Məmləkət və millətimizin müqəddəratını əlinə alan hökumətimiz bu məmləkət və millətin səlaməti uğrunda nə kimi bir amal və əfkarda isə, hər vaxt hökumətimizə zəhir [arxa, köməkçi] və yardımçı olan millət də eyni amal və əfkardadır.

Şimdiki hal[da] müharibəyə gedəcək olan bir əsgərə əzhərcəhət [hər cəhətdən] lazım olan şeylərin kaffəsini [hamısını] fədakar əhalimiz kəndi həvəsi və arzuları ilə hazırlamışdır.

Bundan əvvəl əhalimizdə əsgəri təlimlərini bilməmək kimi bir nöqsanlıq var idisə, şimdiki bu nöqsanlıq da gündəngünə ikmal edilməkdədir [təkmilləşməkdədir]. Hətta əsgərliyi olmayan əhalimiz icabında [yeri gəldikdə] müharibəyə bir hazırlıq olmaq üzrə cümə günləri kəndi sövq və ixtiyarları ilə müntəzəm bir qitəyi-əsgəri [hərbi dəstə] halında şəhərin hər tərəfinə toplanıb böyük bir həvəslə şəhərin dışarısında uzaq məsafədəki kəzəmələrə gedərək təlim yapıb öyrənirlər.

Əhalimiz hər xüsusə hazırlanır və hazırıdır. Bizim millətimiz üçün müharibəyə getmək və müharibədən qaçmamaq ta əcdadımızdan irsən intiqal etmiş [gəlib çatmış] bir xislət, mühariblik, cəngavərlik, silahşorluq dəxi xəlqi, nəzəri və cibilli [təbii, xarakterik] bir fəzilətdir.

Hənzər təbiyyəti-ictimaiyyə və təbiyyəti-əsgəriyyə görməyib daha xanəsində ancaq annə təbiyyəti görən 6 və 7 yaşındakı çocuqlarımızın gecə və gündüz caddə və məhəllətdə [küçələrdə və məhəllələrdə] xüsusilə milli bayramlarda milli şərqi oxuyaraq əsgəri təlimləri və əsgəri nümayişləri yapmaları ta çocuqlarımıza varıncaya qədər təbiyyəti-milliyəmizin təbiəti ilə təkəmmül [kamilləşmiş] və hissiyatımızın oyanmaq, vətən və millətimizə mərbutiyyətlə [bağlılıqla] yaşamaq haqqını da ehqaq etmiş [yaşamaq haqqına layiq olmuş] və hər surətlə mövcudiyət göstərmək kimi bir fikri-istedad və qabiliyyət sahibi bir millət olduğumuza həqiqi bir işarətdir. Təbiidir ki, böyləsi çocuqların böyləcəsinə də babaları olacaqdır.

Azərbaycan Cümhuriyyətinin bidayəti-elanından [elan edildiyi vaxtdan] şimdiki dəyin məmləkətimizdə yapılan milli

bayramlarda, ələlxüsus keçən günkü İstiqlalıyyət bayramında böyük və kiçik, qadın və erkək və əli-ayağı tutanların kafəsi [hamısı] əllərində birer istiqlalıyyət bayrağı olduğu halda hürriyyət və istiqlalıyyətlərini təbcil və təqdis [ucaltmaq və əzizləmək] üçün Parlaman dairəsinin önündə müəlləq [asılmış] böyük və müəzzəm [əzəmətli] bayrağı qarşılamaqdan başqa, xanə və dükanlarının qapılarını bayraqlarla təzyin etmələri [bəzəmələri] və o günün süruruna [sevincinə] səmimi və ciddi bir qəlblə iştirak etmələri millətimizin hər vaxt müstəqillən yaşamaq haqqına malik və mövcudıyyətlərini də mühafizə etməyə layiq bir millət olduğunu dəfəatla [dəfələrlə] isbat eyləmişdir.

Demək istəriz ki, hökumət və millətimiz ötədən bəri müttəhidül-amal və müttəhidül-əfkar [eyni arzuda və eyni fikirdə] olduğu üçün ümidimiz də sağlam və istiqbalımız da [gələcəyimiz də] əmin və mətindir.

Milyardlarca fədakaranın [fədakarların] qanı bahasına ələ keçən bu hürriyyət elə qolaycasına bir daha müstəbid əllərə keçməyəcəkdir.

Dağıstan müqəddəratı ilə oynayan bir-iki xaini-din və xaini-millətin [dininə və millətinə xəyanət edənlərin] mənafeyi-şəxsiyyətlərinə qapılaraq alçaqcasına olan hərəkatının nəticəyi-seyyiəsindən [mənfi nəticəsindən] bilistifadə [istifadə etməklə] Dağıstanda oynanılan Denikin rolları Azərbaycan məmləkətinə girməyəcəkdir.

Aldadacaq olarlarsa, aldanmayacağız və mərd-mərdanə gələcək olarlarsa, müdafiədən geri qalmayacağız. Hökumətimiz daima tədqiq və bir dəqiqə laqeyd bulunmamaqla bərabər, lazım gələndə tədbir[i] də ittixaz edir [tədbirləri də həyata

keçirir]. Hökumət və istiqlalıyyətimizin davam və bəqası və məmləkət və millətimizin səlamət və səadəti üçün hər nə surətlə çalışılacaqsə, millətimiz də hökumətimizin əmrini icra etməkdən geri qalmayacaqdır.

Məmləkət və millətin, irz və namusun səlaməti uğrunda çalışmağı deyil hökumət, Allah, peyğəmbər əmr və irz və namusumuzla şərəf və heysiyyət və hüquqi-milliyəmiz də icab və iqtiza etdirir. Allahına, peyğəmbərinə, irz və namusuna, məmləkət və millətinə zərrə qədər məhəbbəti və zərrə qədər namus və vicdanı olan bir adam böylə bir zamanda hər şeyə köks gərməkdən və hər bir fədakarığa qatlanmaqdan əsla geri qalmayacaqdır və həm də qalmaz. Zira, az zaman əvvəl bir az becəriksizlik üzündən əllərinə fürsət düşdükcə bizlərə yapılan zülüm və həqarətlər nə qəlbimizdən silinmiş və nə də gözümüzün önündən qayıb olmuşdur.

İştə, bu halları görən, böylə inqilabları keçirən millət bir daha bu kimi halları görməmək üçün bir dəqiqə uyumaz və uyumayacaqdır. Bunda ufacıq bir qeyrət-sizlik üzündən, xudanəkərdə [Allah göstərməsin], böyük bir təhlükəyə düşərsək, dünya baqi qaldıqca islam tarixlərində lənətlərlə yad olunacağımız kimi, yarın da ruzi-məhşərdə [məhşər günündə] yaxamız şəhid babalarımızın qanlı pəncələrinə qalacaqdır.

Hökumətin mucidi-müəssis[i] [meydana çıxaranı və qurucusu] olub, növcah [iş başına yeni keçmiş] bu hökumətin bidayəti-təşəkkülü [təşəkkülünün başlanğıcı] olan bu zamanlarda çalışanlar isə biləks [əksinə], tarixlərdə şanlı səhifələr işğal ilə əbədiyyən də rəhmət ilə yad olunacaqdır.

Bunun üçün əlimizdəki istiqlal bayrağını yerə düşürməmək və məmləkətimizə rus istibdadını soxmamaq xüsusunda bir tək adamımız və bir damarımız atıncaya qədər namus və istiqamətimizlə çalışmalıyıq və çalışacağız.

Məclisi-Məbusanımızın pəncşənbə [cümə axşamı] günkü müzakirəsində Rəisi-hökumət möhtərəm [Yusifbəyli] Nəsim bəy əfəndi cənabları ilə möhtərəm Parlaman üzvlərinin məmləkət və istiqlalıyyətimizin təhlükəyə düşdüyü zaman bunun səlaməti uğrunda bütün əfkari-ümumiyyəyi-millət müvaciəsi [bütün millətin ictimai rəyinin siması, ifadəsi] olan o məqamda və o məqamı da təmsil edən kürsiyi-xitabətdə millətə qarşı vermiş olduqları vəd və qərarlar boşa getməyəcəkdir.

Və bu zəvatin [şəxslərin] vəd [və] qərarlarının mədlulu olan əfali [və] qərarlarından aydın olan işləri bizzat [şəxsən] Azərbaycan milləti yerinə gətirəcəkdir.

Rus istibdadı zamanında amal və əfkari-müstəbidanəsi sayəsində general olmuş bir taqım müstəbidlərin idareyi-istibdadı, ağır boyunduruğu və əsarəti altına girməmək üçün son nəfəsinə qədər çalışan Azərbaycan milləti olacaqdır.

Millət və milliyəti, sətvət [güc] və əzəməti, iqbal və istiqbal və istiqlalıyyəti ilə yaşayan yenə Azərbaycan milləti olacaqdır.

Xülasə, hökumətimizin siyasətini təqib xüsusunda əlindəki qələmi millət və ordumuzun süngüsü mərmər kimi isə, o süngünün axıdacağı qan olacaqdır.

Ölməkdən qorxan bir millət daima ölməyə məhkum və ölüdür. Və ölməkdən qorxmayan və ölməyə hazır bulunan bir millət isə hər vaxt sağ və hər vaxtı yaşamağa malikdir.

Binaənileyh [ona görə], bizlərdə ölüm təhlükəsindən qorxmaq olmadığı üçün bizlər yaşamaq haqqına malik və yaşamağa da layiq bir milləti. Bununla bərabər, ölümdən qorxaraq övrət libası geyib də, xanəsində övrət misilli oturmaq kimi bir dənəti irtikab edəcək [alçaqlığı işləyəcək] olan adamlarımız da olmadığından, əlhasil [sözün qıyası], namussuzca yaşamaqdansa namuskaranə ölməyi də hər vaxt tərcih elədiyimizdən dolayı, yaşamaq xüsusunda atımız [gələcəyimiz] mətin, iqbal və istiqbalımız parlaq və ümidimiz dəxi bərkəməldir [möhkəmdir, yerindədir].

Çubuqçuzadə Yusif Camal

EL ORDUSU

Bu ordu, digər işlərdə görüldüyü kimi, firqə, ziyalı və dövlətliyərin təşəbbüsü ilə deyil, bu dəfə ancaq elin təşəbbüsü ilə əmələ gəlmişdir.

Bu ordunu bazar əhli, kəsbkar xalq, ziyalıların “qara camaat” adlandırdıqları camaat əmələ gətirmişdir.

Bu camaat baxmış ki, böylə mühüm bir zamanda onun köməyi lazım, özünü müdafiə edəcəksə, özü edəcək. Bunu isə böylə bir zamanda daima irəlidə olanlardan heç kəs düşünməyir və heç kəs də bunun təşəbbüsündə bulunmayı. Camaat özü bu barədə düşünmüş və təşəbbüsə başlamış.

El ordusuna girmək istəyənlər siyahı olmağa başlamış, iki həftə müddətində 500-600 nəfər yazılmış və məşqə başlamış.

Keçən cümə günü mən Salyan qışları [kazarmaları] yanında bu ordunun ta-

maşasına getmişdim. Həqiqətən, böyük və müəssir [təsiri] bir tamaşa idi. 60 yaşında ağsaqqal qocalarından ta 15 yaşında üzünə tük gəlməmiş uşaqlarınadək burada iştirak edirdi.

Toz içində və gün altında əsgərlik məşqi öyrənən bu el ordusunu hər kəs gör-səydi, mütəəssir olardı.

İnsan bunlarda olan həvəsi görün-cə yəqin edir ki, bu millət özünü tanımış, vətən və istiqlaliyyətin nə olduğunu ka-malınca anlamışdır.

İnsan bu tamaşanı seyr etdikcə, ulu babalarımızın haqqında söylənən:

*“Hər zaman kişnəsəydi türkün atı,
Qırılırdı bir ölkənin qanadı”*

şeyrinə inanar. İnanar ki, el bir şeyi icra etməyə qərar qoyduqdan sonra onun qarşısını heç bir qüvvə alammas və hər yana üzünü çevirərsə, qalibiyətdən başqa nəticə qazanmaz.

Görünür ki, bizim camaatımızda da babalarının damarlarında oynayan qan oynamağa başlamış.

Görünür ki, bu millət özünün türk olduğunu anlamış və türklüyün heç bir vəchlə məğlub olmamasını camaata məxsus bir hisslə duymuş.

O duymuş ki, özünü müdafiə etmək istəyən müharibəyə hazır olmalıdır. O duymuş ki, özünü müdafiəyə hazır olan bir milləti məğlub deyil, ancaq məhv etmək olar. Bunun üçün də müdafiəyə hazırlanır.

Məşq saat 12 radələrində bitdikdən sonra nizami səflərlə [cərgələrlə] Təzəpir məscidinə gedərkən, qoca kişilərin: “İrəli, irəli, Azərbaycan, irəli!” əsgəri nəğməsi sədalara, hamı musiqi nəğmələrindən mütəəssir və ülvi idi.

El ordusu müəssisləri [qurucuları] tərəfindən vəkalətən ümum vətəndaşları vətənin böylə təhlükəli bir halında bu el ordusuna qoşmağa dəvət edirəm.

Vətəndaşlar! Bunu bilməlisiniz ki, bu dəfə gələcək bələdan özümüzü ancaq özümüz müdafiə edə biləcəyiz. Keçən dəfə bizi daxili və xarici düşmənlərdən müdafiə edən müdafiəmizə [müdafiəçimizə] ümid etməməliyiz, özümüz müdafiəyə hazırlanmalıyıq.

Bunun üçün də müdafiəyə iqtidarı olan hər bir vətən övladı el ordusuna gəlməli və el müdafiəsinə hazırlanmalıdır.

Ümid edirəm ki, Azərbaycanın digər yerlərində də Bakıda yapıldığı kimi el orduları yapılırlar və müdafiəyə imkanı olan hər bir vətəndaş vətənin müdafiə etmək məşqini öyrənər.

Axır, qarelərin [oxucuların] diqqətini buna da cəlb etmək istəyirəm: özünü daima camaatın namdar [adli-sanlı] və qeyrətli hesab edən qoçularımız və özlərini camaatın başının sahibi hesab edən dövlətlilərimiz bu orduda iştirak etməyirlər. Onlar hələ pul qazanmaqdan və keyfdən ayrılmamışlardır.

M. R.

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

5 iyun 1919

Tənəffüsdən sonra iclas saat 2-də təzələnir.

Sədr - İclas davam edir. Parlaman müsaidə versə, növbəti bir az dəyişib Rəisi-

vükəlanın [Baş nazirin] vəziyyətimizə aid bəyanatını dinlədikdən sonra hökumətə verilən sualı növbəyə qoyub, ondan sonra başqa məsələlərin müzakirəsinə keçərik. Etiraz yoxdursa, qəbul olunur. Söz Rəisi-vükəlanındır.

Nəsim bəy Yusifbəyli - Möhtərəm məbuslar! Bir neçə gün bundan əvvəl sizə ərz etmişdim ki, Denikin nümayəndəsi tərəfindən rəsmi kağız aldıq. Bu rəsmi kağız da sizə oxudum. Gördünüz ki, rəsmi kağızda istiqlaliyyətimizi tanıyırlar. Ancaq nə mən oxuyan zaman, nə də siz eşitdiyiniz zaman etibar etmədiniz.

O kağız ki yazmışdılar, onun mürəkəbi qurumamış bir kağız da gəlib ki, ərz etməyə istəyirəm. Oxuyandan sonra şübhəmizin nə qədər haqlı olduğunu bilərsiniz. Dünən böylə bir kağız gəlmişdir. (Oxuyur)

“Azərbaycan Cümhuriyyətinin Heyəti-Vükəla Rəisinə.

Surəti İngiltərə komandanlığına və Qrozni-Petrovsk qrupu komandanlığına.

Cənubi Rusiya Qüvayi-Müsəlləhəsi Ərkani-Hərb rəisi [Silahlı Qüvvələri Hərbi Qərargah rəisi] general-leytenant Lukomskidən Baş komandan əmri ilə göndərilmiş bir məktub iyun[un] 3-də mənə vüsul oldu [çatdı]. İşbu məktuba istinadən rəsmən sizə elam edirəm [bildirirəm] ki, Cənubi Rusiya Qüvayi-Müsəlləhəsi Azərbaycanı Rusiyadan ayrılmış hesab etməyir. Yalnız şu məsələ irəlində Rusiyada təşkil olacaq verxovni vlast [ali hakimiyyət] tərəfindən həllinə qədər Azərbaycanın istiqlaliyyətini münasib görür və tanıyır.
Polkovnik Lazarev”

Ruscasını istəsəniz oxuyum. O gün ərz etdiyim kimi bəlkə tərcüməsində səhv etmiş olam. (Məktubu rusca oxuyur)

(Səslər: “Heç vaxt Rusiya olmayacaqdır!”).

Görürsünüz ki, bu kağız genə kağızdır. (Səməd ağa [Ağamalioğlu] yerindən: “Elə onlar özləri də kağızdır!”)

Burada görürsünüz ki, Rusiya təşkil olunana qədər və orada verxovni vlast olana kimi bizim istiqlaliyyətimizi tanıyır və sizə təhlükə yoxdur deyir. Əgər bu da doğru olsaydı və buna inanmaq olsaydı, yenə bir şey idi. Məttəəssüf [təəssüf ki], bu da kağızdır. Bunun kağız olduğunu özləri tez vaxtda isbat etmişdilər. Bu kağız ilə Petrovskdan Lazarevə və surəti Şattlvorta teleqraf gəldi. Bu kağızları və teleqrafları ərz edirəm, görəsiz ki, bunların da mənası yox imiş. (Oxuyur)

“Polkovnik Lazarevə.

Surəti Bakıda İngiltərə Qüvayi-Müsəlləhəsi komandanı polkovnik Şattlvorta.

Hərbi.

Cənubi Rusiya Qüvayi-Müsəlləhəsi Baş komandanından işbu məzmununda teleqraf aldım. Azərbaycan Hökuməti Kö-nüllü ordu hissələrinin Dağıstana hərəkətindən təşvişə düşmüşdür. General Dratsenko Petrovsk və Dərbəndin işğalı ilə kifayətlənib irəliyə getməyəcəyi xüsusunda təminat vermişdir. Əgər Azərbaycan Hökuməti tərəfindən üzərimizə hücum olunmaz isə öz tərəfimdən ordularımızın Zaqatala-Qafqaziya dağları və Qızılburun xəttindən irəliyə getməyəcəyini təmin edərim.

Yekaterinodar, 18 may 1919.

Nömrə 7389.

Petrovsk, nömrə 3621.

Tersk Dağıstan orduları komandanı general ot kavalerii [süvari generalı] Erdeli.”

Həmin bu məzmununda Erdelinin özündən Lazarevə bir teleqraf var. Məzmunu bir olduğundan elanına ehtiyac yoxdur, zənn edirəm. Əgər arzu olunarsa, keçən teleqrafın ruscasını oxuyum. (*Keçən teleqrafı rusca oxuyur.*)

İkinci teleqraf budur. (*Ruscasını oxuyur.*) Çünki bu teleqrafda bir işarə, bir namyok [vurğu, işarə] var ki, razılıq və saziş ilə təyin olunan xətt!.. Təbii, bu xətti guya bir tərəflə təyin etmişlər. Bu barədə kimlərlə isə razılıq əmələ gəlmişdir. O tərəf də kim ola bilər? O tərəf də yəqindir ki, ingilislərdir. Bu teleqraflar mənə çatandan sonra təbiidir ki, burada İngiltərə Komandanlığı nümayəndəliyi ilə görüşməyi özümə borc bildim. Məlumu-nuzdur ki, general Kori buradadır. General Kori Zaqafqaziyada olan Müttəfiqlər qüvvələrinin Baş komandanıdır. Dünən onunla və Şattlvortla görüşdük. Teleqraflar onun qabağında idi, onlara da gəlmişdi. Qabaqca o, söz açdı. Dedi, bu teleqraflardan xəbərdarmısınız? Cavab verdim ona ki, mənası məlumdur. Soruşdu ki, nə tədbir görürsünüz? Əlbəttə ki, özgə bir cavab olmazdı. Əvvəlinci cavab onu dedim ki, vətənimizi mühafizət edəcəyik. Buna görə hər bir tədbir görürük və görəcəyik. Söhbət çox uzun oldu. Həmisi təfəsilən ərz eləməyi artıq bilirəm.

Nəticəsində o mənə təminat verdi və dedi ki, bu dəqiqə bu teleqrafların mənasını öz tərəfimdən general Milnə xəbər verirəm. Müttəfiqlər Komandanlığının Denikin ilə sazişi barəsində dedi ki, heç bir saziş söhbəti ola bilməz və Denikin ilə xətt barəsində saziş olmaz və bir də general Denikin bu hərəkətinə general Kori pis nəzərlə baxır. Vətənimiz

yolunda gördüyümüz təşəbbüsümüzü yersiz bilmir. Digər tərəfdən deyir, sizi təminat edirəm Bakıya o tərəfdən hücum olmaz. Çünki dəniz əlimizdədir. Deyir, əgər dava olsa, hüsn-təvəccöhümüz sizin tərəfinizdədir. Əlbəttə, əgər Bakıda və Azərbaycanda bu münasibətlə talan və iğtişaş olmaz isə. (*Soldan səsələr: "Olmasa da özləri edərler!"*) Əlbəttə, cavab verdim ki, təbiidir, Bakıda və Azərbaycanda iğtişaş ola bilməz. Zənn Azərbaycan milləti isbat edəcəkdir ki, rus milləti əleyhinə bizim tərəfdən fəna müamilə [rəftar] ola bilməz. Amma təbiidir, düşmən nümayəndələrinə, rus millətinə fəna müamilə etməz. Əlbəttə, düşmən müəyyən olandan sonra, düşmən nümayəndələrindən xilas olmaq üçün lazımı təşəbbüs edəcəkdir. Buna da general Korinin razılığından başqa ayrı cavabı olmazdı. Demək, necə ki, görürsünüz, bu surətlə ingilis nümayəndələri ilə əvvəlinci görüşdə Şattlvort ayrı bir fikirdə idi. Bir növ guya bitərəf qalmaq fikri var idi. Amma, axırını dəniz Kori tərəfindən təminat verildi ki, Azərbaycan hüduklarını heç kəs keçə bilməz. Hətta deyir, hər kəs keçsə, həbs edərək. (*Soldan gülüş*) Deməli, bu xüsusda təminat vermək istədi. Amma sözün doğrusu, təhlükəni biz özümüz gərək görək. Biz çox sözlər eşitmişik. Bu sözlərə də böyük məna vermək olmaz. İngiltərə kimi hürr bir məmləkət nümayəndələri yalan söyləməzlər. Amma bəzən də söylədikləri şeylər üstündə dura bilmədiklərini aşkar edirlər. Biz görürük bizə çox da vədlər verildi. Bizə dedilər ki, Dağıstan təhlükədə deyildir. Dağıstana kimsə hücum etməz. Denikin ancaq Petrovskü baza [üssülhərəkə] olaraq tutacaq,

Petrovsküdan bu tərəfə keçməz. Vaxtilə bizə bu təminatı verdilər. Bununla bərabər, Şattlvortun özü ilə danışıb bizə verdiyi təminatı dedim. Və bununla bərabər dedim ki, bu vədlərlə bizə mane oldunuz, ola bilərdi ki, sizin vədləriniz olmasaydı, biz Dağıstana böyük kömək göndərerdik və bəlkə Şimali Qazqaziyada düşməni dəf edərdik. Daha bu gün Dağıstan məğlub və sərhədimiz təhdid altında olmazdı. Siz o vaxt vədələr verdiniz, bunun nəticəsi nə oldu? Nəticədə Denikin Şimali Qafqaziyayı tutdu.

Bundan maəda [başqa], ayrı vədlər də var idi. Bu vədlər tamamilə icra olunmadı. Bunu kimsə inkar etməz. İngiltərə Komandanlığı da inkar etməz. Bununla bərabər, hökumət İngiltərə Komandanlığının vədlərinə böyük məna verir. Fəqət burası da məlumdur ki, qonşuya ümid olan şamsız yatar. Özümüz hazır olmalıyıq. İndiyə qədər əlbəttə ki, verilən vədlərin nə olduğunu özümüz bilirdik. Denikinlərin verdiyi vədlərin də mənasını bilirdik. Onların heç bir əhəmiyyəti olmadığını da cümləmiz bilirdik. O məqsəd ki, Denikin ordusu təqib edir, Rusiyayı bolşeviklikdən xilas etsin, onu əskisi kimi birləşdirə bilsin, bu o qədər böyük bir məqsəddir ki, Denikin özünü təhlükə altına alır. Özləri üçün bu qədər böyük təhlükə olduğu zaman, arxada da özləri üçün böyük bir təhlükə təşkil etməzlər. Ancaq məəttəessüf [təəssüf ki], o generallar özlərini bu kimi böyük məqsədlərlə Rusiyayı birləşdirmək üçün xürc [çıxış] etmiş kimi göstərirlər. Halbuki onlar özləri Rusiyayı dağıtmışlardır. Rusiyanın çarizm hökuməti böyük səhvlər edirdi. Şimdi onun nümayəndələri də həman səhvləri

edirlər. O generalların məqsədi Rusiyanın ehyası [bərpa] deyil, onların məqsədi bir millət tapmaqdır ki, ona hakim olsunlar. O, əlbəttə ki, kim ola bilər? O, Zaqafqaziya ola bilər. O, yeni təşkil edilmiş Gürcüstan ola bilər, Azərbaycan ola bilər. Ola bilər ki, Ermənistan Cümhuriyyəti də olsun.

Bugünkü tələbləri gündən-günə artır. Dünən Dərbənddən irəli gəlmək istəməyirdilər. Bu gün Qızılburuna soxulmaq istəyirlər. Əlbəttə, bunlar bəhanədir. Yoxsa onlar Qızılburunu nə edəcəklərdir? Məlumdur ki, Qızılburunun heç bir sövqülceyş [stratejik], ya başqa əhəmiyyəti yoxdur. Onlar Bakının suyunu kəsmək istəyirlər. Bununla bizim üzərimizə edəcəkləri hücumlar üçün zəminə hazırlayırlar. Hücum da bir tərəfdən deyil, Qara dənizdən də qara qüvvələr gəlir. Bu qara qüvvə bizimlə hər zaman dost olan Gürcüstan üzərinə də gəlir. Məqsədləri əski Zaqafqaziyayı ələ almaqdır. Plan çox açıqdır. Heç gizlətmək də istəməyirlər. Hər yerdə sərhəd məsələsini ortaya çıxarırlar və deyirlər ki, sonra baxarıq, sizinlə düşmənlilik yoxdur. Ancaq sərhəd böylə olsun, filan yer filan olsun. Əlbəttə, iki tərəfi var. Ona görə ki, qara qüvvələr təhlükəsi altında müharibə etmək ehtimalı da vardır. Azərbaycan ilk gündən müharibə əleyhinə olduğunu isbat etdi. Heç kəsə müharibə etmək istəmədiyini bildirdi. Hər yerdə sülh ilə işin içindən çıxmaq istədi. Bununla bərabər, indi etiraf edirik ki, bugünkü məsələ həyat-məmat [ölüm-qalım] məsələsidir. Şimdi artıq heç bir güzəşt ola bilməz. Bu işdə bir adam qalincaya qədər vətən və istiqlal müdafiə edəcəyik. Çünki bu iş ölmək-qal-

maq məsələsini həll edəcəkdir. *(Sürəkli alqış)*

Bugünkü təhlükə yalnız bizim istiqlalıyımız deyil, bu təhlükə bizim qəlbimizə, ruhumuzadır, Bakının üzərinədir. Bu barədə qan tökəcəyiz. Qan tökmək yaxşı deyil, lakin bu töküləcək qan müqəddəsdir. Əlbəttə ki, bu uğurda millət zəhmət çəkəcək. Bunun fəna cəhətləri var. Bununla bərabər, bunun yaxşı tərəfləri də vardır. Yaxşı tərəfi budur ki, Denikin bizim gözümüzü açdı, Zaqafqaziya da iki millət qaradaş oldu.

Mən burada cəsarət edib deyə bilərəm ki, bu millət nümayəndələrinin başında olanlar – mənim özüm və gürcü milləti nümayəndələrinin çox səhvləri var. Biz çox istədik ki, bu iki millətin arasını vuraq, fəqət olmadı. Bu iki millət isbat etdi ki, onların həyatı birdir. Həman millətlər – Gürcüstan ilə Azərbaycan bu təhlükə qarşısında birləşəcək, bir tənivahid olacaqdır. Denikin təhlükəsinin də yaxşı cəhəti burasındadır. Sağ olsun Denikin ki, bizi birləşdirməyə xidmət etdi. *(Şiddətli alqış. Parlaman ayağa qalxaraq Gürcüstan nümayəndələrini alqışlayırlar. Nümayəndələr lojadan qalxaraq təzim edirlər. Alqış şiddətlənir.)* Bunu biliniz ki, bu məsələdə təhlükə hər iki millət üzərinədir. Bu təhlükəni hər iki millət bir tənivahid kimi öz-özündən rədd edəcəkdir. Buna etimadım çoxdur. Şübhə yoxdur ki, həm Gürcüstan, həm Azərbaycan nə qədər mümkündür qan tökülməyə razı olmayacaqdır. Bu məsələnin sülhlə həll edilməsinə təşəbbüs edəcəkdir. Ancaq ümid etməyelim ki, bu məsələ sülhlə həll edilsin. Hərgah onların yaman bir məqsədləri olmasaydı, böylə teleqraflar gön-

dərməzdilər. Şimdi biz onların qarşısına çıxıb da vətənimizi müdafiə etdikdə, bütün cahan demokratiyasına bildirəcəyiz ki, biz haqqı müdafiə edirik. Bulunmazsa da, haqq bizim tərəfdə olduğu üçün nəinki yalnız İngiltərə Komandanlığı, bütün dünya demokratiyası bizim tərəfdə olacaqdır. *(Alqış)*

XÜSUSİ TELEGRAM

Teymurxanşura - Dağıstanın müvəqqəti hakimi iyunun 4-ü tarixi ilə böylə əmrnamə sadir etmişdir [vermişdir]:

“Baş naçalnik və Dağıstan qüvvələrinin komandanının əmri və Cənubi Rusiya Qüvayi-Əsgərisi [Hərbi Qüvvələri] Baş komandanı Denikin iradəsi ilə Dağıstan Milli Qurultayı dəvət edilənədək Dağıstanın müvəqqəti hakimiyyətinə təyin edilirəm. Mən bu vəzifəni Dağıstanın xeyrindən ötrü öhdəmə götürürəm. Bu barədə ümum Dağıstana məlumat verirəm.

General [Mikayıl Maqomedoviç] Xəlilov”

İyunun 3-də Teymurxanşura şəhərinə Tersk Dağıstan qoşunlarının Baş komandanı general Erdeli varid olaraq [gələrək], şəhər nümayəndələri və ziyalılarının iclasında bəyan etdi ki, dağıstanlıların dini işlərinə və iqtisadi məişətlərinə Könüllü ordu müdaxilə etməyəcəkdir. Dağıstan əhalisi özü istədiyi kimi daxili işlərini idarə edə bilər. Könüllü ordu Dağıstandan tələb edəcəkdir ki, bolşevizmlə mübarizədən ötrü könüllülərlə birlikdə çalışsınlar. Dağıstanlıların nə surətlə bolşevizmlə [mübarizədə] iştirakları xüsusun-

da əlavəli əmrnamə sadir ediləcəkdir. Bu barədə müvəqqəti Dağıstan hakimi general Xəlilovun əmrnaməsi ilə Dağıstan əhalisinə məlumat verirəm.

Müvəqqəti hakim əvəzinə polkovnik Musalayev

SÜLH ƏTRAFINDA

Royter agentliyindən

Almaniya istəyir ki, İtaliya ilə ticarət əlaqəsini başlasın. İtaliya-İsveçrə sərhədində külli Almaniya malları, velosiped, ziyyə [ziyəmət] [ziyyə] şeylər, əczayi-kimyəviyyə [kimyəvi dərmanlar] və maşınlar vardır. Çox ucuz qiymətə bu mallar İtaliyaya təklif edilir. İtaliya pulunun kursu İngiltərədə, Fransada və Amerikada qiymətli olmadığından, biləks [əksinə], Almaniya da İtaliya üçün əlverişli olduğundan, çox mümkündür ki, İtaliya Almaniya ilə ticarəti əlaqəni başlasın.

Amerikanın sülh müahidənəməsinin imtinası

Paris - Amerika sülh mürəxxəslərindən [nümayəndələrindən] doqquz nəfəri indiki sülh müahidənəməsinin [sazişinin] ziddinə danışmaqdadır. Bunlardan birisi konfransda iştirakdan imtina edib deməkdir ki, Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] müharibənin qabağını saxlaya bilməyəcəkdir. Nəticədə Amerikanı müharibəyə sövq edəcəklərdir.

- "Havas" agentliyi xəbər verir, Dördlər Şurası qət etmişdir ki, Almaniya sülh mürəxxəsləri müahidəni imzadan imtina etdikləri təqdirdə, marşal Foş bilatərəd-

düd [tərəddüdsüz] Almaniya üzərinə yürüş edəcəkdir. Eyni zamanda, Almaniyanın ablukası [blokadası] başlanacaqdır. Reynelend Berlinə məlum edir ki, sülh danışıqlarının dayandırılması Almaniya üçün intihar olacaqdır. Müttəfiqlər bu rəyədirlər ki, Almaniya müahidənəməni tamamən qəbul, ya tamamən rədd etməli.

Müahidənəmənin almanlara təlimi

London - İclasda nitqlər ingilis dilində söylənirdi. Konfransın baş katibi öz yerindən qalxıb almanlara yaxınlaşaraq sülh müahidənəməsinin Rantsauya təqdim etmişdir. Rantsau nemes dilində bir nitq söyləyərək, onun nitqi sonra ingilis və fransız dillərinə tərcümə edilirdi. Rantsau deməkdir ki, almanlar özlərinin məğlub edildiklərini danmayırlar. Onlar bilirlər ki, Almaniya ordusunun gücü sınıxmışdır. Fəqət müharibədə yalnız almanlar müqəssir deyildirlər. Almanlar heç bir vaxt buna razı olmazlar. Hərçənd müharibə məsuliyyətinin bir hissəsi Almaniya üzərinə düşürsə də, amma bütün Avropa müharibənin başlamasında müqəssirdir. Zira axırıncı 50 ildə bütün dövlətlərin cahangirlik məqsədləri beynəlmiləl əhvalı zəhərləmişdi.

Rantsau nitqində davam edərək deyir: Müharibə zamanında Almaniyanın bəzi hərəkətlərinin cinayətli olduğunu etiraf edir. 1914-cü ildə Almaniya Reyxstağının qərarını məclisə bildirərək deyir, o zaman Reyxstaq Almaniyanın Belçika haqqındakı rəftarında müqəssir olduğunu etiraf etmişdi. Və Almaniya hazırkı ki, Belçikanın zərərlərini iadə etləsin [ödəsin]. Almaniya çox da müdafiəsiz deyildir. Zira Müttəfiqlər qərar qoymuşlar ki, Vil-

sonun 14 maddəsini yürütsünlər. O maddələr ki, bütün cahən onun tərəfdarıdır. Almaniyə məcburdur, Belçikanı və Şimali Fransanı emar eyləsin.

Rantsau nitqini xitama yetirərkən, haminin Cəmiyyəti-Əqvama daxil olmalarını arzu eyləmişdir.

Klemanso nitq deyərəkən ayaq üstündə durduğu halda, Almaniyə nümayəndəsi Rantsau öz yerində əyləşdiyi halda nitq söyləyirmiş.

Sülh müahidənaməsinin bə'di [davamı]

Şura – Beş düvəli-müəzzəmə [böyük dövlət] nümayəndələrindən ibarət olacaqdır. Bunlardan əlavə, dörd üzv də daxil olacaq. Bunlar da ümumi iclas tərəfindən intixab olunmalıdır [seçilməlidir]. Bu Şura heç olmazsa ildə bir dəfə iclas etməlidir. Şurada üzvləri olmayan dövlətlərə onların məsələləri müzakirə edildiği zaman dəvətnamə göndəriləcəkdir. İclasda dövlətlər səs verəcəkdirlər. Hər bir dövlətin bir səsi və bir nümayəndəsi olacaqdır. İclas və Şura tərəfindən olan qərarlar müttəhidül-rəy [yekdilliklə] qəbul edilməlidir.

Silahlanmaq – Şura bütün dövlətlərin silahının əskilməsi üçün layihə hazırlamalıdır. Bu məsələ də sonradan Şurada müzakirə və qəbul edilməlidir. Bu layihə təsvib [təsdiiq] edildikdən sonra heç bir üzvün ixtiyarı yoxdur ki, müəyyən miqdardan ziyadə silahlı qüvvəyə malik olsun. Hər bir dövlət özünün hərbi məramnaməsi barəsində məlumat verməlidir. Daimi Komissiya isə hərbiyyə və bəhriyyə [dənizçilik] məsələlərində Şuraya müavinət [kömək] etməlidir.

Müharibənin qarşısını almaq – Müharibə zamanında yaxud müharibə xətrəsində [təhlükəsində] Şura lazımdır ki, iniqad edib [toplaşib], əhvali-ümumiyyəni [ümumi vəziyyəti] müzakirə eyləsin. Üzvlər mübahisəli məsələləri həkəm [arbitr] yaxud İstintaq Komissiyasına verməlidirlər. Müharibə məsələsi Həkəmlər Məhkəməsinə yaxud komissiyaya veriləndən üç ay sonrayadək müharibə edilməməlidir. Üzvlər həkəmlər qərarına əməl etməlidirlər. Həkəmlərin qərarına əməl edən tərəflə müharibə etməməlidir. Hərgah üzvlərdən birisi əməl etməzsə, Şura lazım gələn tədbirləri ittixaz etməlidir [tədbirləri görməlidir]. Daimi beynəlmiləl məhkəmə layihəsini Şura düzəldəcək və bütün mübahisəli məsələləri həmin beynəlmiləl məhkəmə həll edəcəkdir. O üzvlər ki, həkəm məhkəməsinə mübahisəli məsələləri təqdim etməyirlər, onlar Şuranın ya iclasın qətnaməsinə əməl etməlidirlər.

QƏZETƏLƏRDƏN

Lloyd Corc və Könüllü ordu hərəkəti

Tiflisdə alınan xəbərlərə görə, Gürcüstan Hökumətinin Denikin Zaqafqaziya üzərinə hücumu barəsində göndərdiyi simsiz teleqraf Londonda Avamlar Kamerası, İngiltərə Hökuməti və İngiltərədə olan Gürcüstan nümayəndəsi [David] Qambaşidze tərəfindən alınmışdır. Qambaşidze bu barədə Lloyd Corc ilə uzun müsahibədə bulunmuşdur. Lloyd Corc Qambaşidzeni inandırmışdır ki, Denikin Zaqafqaziya cümhuriyyətləri üzərinə hərəkəti dayandırılacaqdır.

Türküstanda

Cəbhə xətti Tecandan bir neçə verst Qəhqə mövqifinədək [stansiyasınadək] irəli gəlmişdir. Qəhqə mövqifi yanında olan körpü Könüllü ordu tərəfindən xarab edilmişdir. Könüllü ordu geri çəkildikcə dəmir yolunu xarab etməkdədir. Bolşeviklər xarab olan körpünü təmir etməkdədirlər. Hamı dövlətlilər Aşqabaddan çıxıb qaçmışlar. O cümlədən İran dövlətliləri də İrana qaçirlar.

Qırmızı ordu qüvvəsi Çin, latış və çeçen dəstələrindən ibarətdir. Donanması 9 mina gəmisini, 20 müxrib gəmilərdən [destroyerdən] ibarətdir. Bu donanmanın bir hissəsi xəbər verildiyi üzrə Aleksandrovska fortu yanında ingilislər tərəfindən qərq edilmişdir. Bolşeviklərin dəniz qüvvəsini “Polyus” paroxodunun sabiq komandir müavini bir nəfər Saks nam [Saks adlı bir nəfər] idarə etməkdədir. Bakı ticarət iskaləsinin sabiq komissarı Klevtsov 2-ci admiraldir. Bolşeviklərin hamı əslihələri [bütün silahları] qaladadır. Bolşeviklər ingilislərin oraya atacaq bombalarından çox qorxurlar. Əhalinin var-yoxu həcz [müsadirə] edilməkdədir. Axırncı alınan xəbərlərə görə, balıqçılardan bir neçələri güllələnmişdir.

Hacı-Tərxanda müharibə

Xəbər verilir ki, Hacı-Tərxana [Həştərxana] bomba salmaq qəsdini ilə Petrovska uçuş getmiş olan İngiltərə hidropolanı Hacı-Tərxan şəhərinin küçələrində müharibə olduğuna görə, öz vəzifəsini ifa edə bilməyib geri qayıtmışdır. Hacı-Tərxanda böyük yangınlar var imiş. Qırmızı ordu əsgərləri naməlum dəstələrlə müharibə etməkdə imişlər.

- Hacı-Tərxandan gələnlərin rəvayətinə görə, əhalinin əhvalı fənədir. Əhali hər bir tərəfdən olursa-olsun bolşevik hökuməti əlindən xilas olmağı gözləyir. Şəhərdə ticarət bilmərrə dayanmışdır. Müsəlman bazarı da bağlanmışdır. Şəhərdə aclıq hökmfərmdadır [hökm sürməkdədir]. Əhali ancaq bir çörək və bir də vobla [külmə] balığı ilə güzəran edir. Şəhərdə yeməyə başqa bir şey yoxdur.

- “Novi den” qəzetəsi çeçen milləti nümayəndələrinə xitabən İngiltərə hərbi heyəti rəisi general Briqqsin nitqini dərc eyləmişdir. Nitq böylə başlanıır:

“Hər şeydən əvvəl mənə müsaidə [icazə] veriniz sizə bəyan edim ki, mən kim sifəti ilə buraya gəlmişəm, tainki hamınıza mənim nə söyləyəcəyim balli olsun. Mən İngiltərə Hökuməti tərəfindən İngiltərə hərbi heyətinin rəisi sifəti ilə general Denikin yanına göndərilmişəm, tainki onun ordusuna silah, ləvazimi-hərbi və hər növ davaya lazım olacaq şeylər verim. Bunlarla Denikin bolşevizməyə qarşı müharibə edəcəkdir. İngiltərə Hökuməti Rusiyanın daxili işlərinə qatışmaq istəməyir. Fəqət bolşeviklərə qalib gəlmək üçün general Denikinə müavinət [kömək] edir. İngiltərə qoşunları Zaqafqaziya gəlmişlər ki, türklərin sülh şəraitinə əməl edib-ətməyəcəyinə aşna olsun. O şəraitə ki, onlar[ə] qalib olarkən biz onlara dikta etmişdik. İngilis Hökuməti bu və ya digər siyasi cərəyana müavinət etməyir. Yalnız arzusu budur ki, Sülh Konfransında məsələlər həll edilənədək asudəliyi və asayışı mühafizə eyləsin. İngilislər general Denikinə müavinət edərkən, onun alicənablığına inanırlar. Və inanırlar ki, Denikin köhnə üsulu

bərpa etməyəcəkdir, Rusiya əhalisinin arzusu üzərinə əsas qoyulacaqdır. Rusiyada şimdi görünür ki, xırda millətlər mü-kəmməl istiqlaliyyətə maildirlər. Öz qonşuları ilə olan müamilələrində [rəftarlarında] burası anlaşılır. Hərgah siz mənim məsləhətimə qulaq vermək istəsəniz, başa düşərsiniz ki, xırda millətlər bir-birindən ayrı yaşaya bilməzlər. Onlar hər bir cəhətdən bir-biri ilə rabitədədirlər. Mən eşitmişəm, siz əvvəl də çox da sülhlə, mü-salimətlə [əmin-amanlıqla] yaşamayırdınız. Sizə məsləhət görürəm ki, dəmiryol təmirinə fürsət verəsiniz. Öz aranızda olan müsadiməni [toqquşmanı] tərk edib, əlinizdən gəldiyi qədər Denikinə bolşevizmlə müharibə etmək üçün müavinət edəsiniz.

Mən ümidvaram ki, Denikin öz tərəfindən çalışacaqdır ki, sizin sülh və mü-salimətində yaşamanızı təmin eylesin. Sizin aranızda özgələr təbliğatda bulunurlar, onlara inanmayınız.”

TÜRKİYƏDƏ

İzmirin işğalını protesto

Türkiyə, Havas, Royter
Trabzon

İstanbuldan teleqrafla xəbər verir ki, dün Darülfünunda bilümmü müəllim və müəllimələr böyük bir ictimai əqd [yığıncıq təşkil etmiş] və İzmirin işğalı mətəminə bütün vicdanları ilə iştirak və bir çox nitqlər təatisi ilə [qarşılıqlı nitqlər söyləməklə] həyəcanlı saatlar yaşamışlardır.

Hüseyn Raqib bəy: Haqq naminə iş-lənmiş ən böyük haqsızlığın qəhri altındayız. İstiqlalının qürurunu yeddi əsrdən

bəri mühafizə edən millətimiz daha bir əsrlik ömrü olmayan törədi [yeni ortaya çıxmış] bir dövlətin zülümü altına girəməz. Bu gün müharibədən cansız dönan türk yenidən canını fəda edə bilər.

Naqiyyə xanım: Avropa bir qarış torpağımızı belə Yunana vermək istəyərsə, biz qardaşlarımız və çocuqlarımız və babalarımızla tarixə şanlı bir surətdə qeyd olmaqdan çəkinməyəcəyiz, demişdir.

Bədəhu [sonra] bütün heyət Türkiyənin təqsimini [bölünməsinə] mütəzəmmin [nəzərdə tutan] bir müahidəni [sazişi] imza buyurmamasını, millətin haqq və həyat naminə ifnayı-mövcudluğu [varlığını] qurban verməyə qərar verdiyini müqəyyid [qeyd edən], qələmə aldığı teleqrafnaməni padşahımıza təqdim etmişdir.

(Təfsilatı gələcək nömrədə.)

İngiltərənin islam və türk ələminə qarşı ənənəvi müzahirət və münasibəti [köməyini və münasibətlərini] təşdid və təqviyə [artırmaq və gücləndirmək] məqsədilə şəhərimiz islam və türk mütəfəkkirininin [mütəfəkkirlərinin] iştirakı ilə bir İngilis Mühibbi Cəmiyyət təşəkkül etmiş və bəyən-naməsini hökumətə təqdim etmişdir.

Nafisə Nəzarətine [Sosial Təminat Nazirliyinə] Kütahya məbusi-əsbacı [keçmiş Kütahya millət vəkili] [Əhməd] Fərid bəy, Məclisi-Vükəlaya [Nazirlər Kabinetinə] Rəşid Akif, Birinci fəriq Rza paşalar təyin edilmişlərdir.

İzmirdə

Müsəlman əhalisi arasında həyəcan olduğundan Yunan komandanlığı İzmir şəhərini və İzmir vilayətini mühasirəyə əsgəriyyə [hərbi mühasirə] altında elan etmişdir.

Türkiyənin gələcəyi

“A. P.” qəzetəsi xəbər verir ki, İngiltərə Türkiyə torpağının tamamiyyət əsasını müdafiə edir. Lakin Türkiyənin Yevropa dövlətlərindən birinin təhti-himayəsində [himayəsi altında] olmasını lazım görür.

MİLLİLƏŞDİRMƏK MƏSƏLƏSİNƏ AİD

“Azərbaycan” qəzetəsinin 193-cü sayısında [Ağayev] Tofiq Nurəddin əfəndinin “Milliləşdirmək məsələsi” sərlövhəli intiqadətini [tənqidlərini] oxudum. Mətbuatımızda görünən bir çox qəvaid [qayda, qaydalar] xətalarını göstərdikləri kimi, təlif etdiyim “Uşaq gözlüyü”nün xətt və imlası haqqında da bir qəç söz söyləmişlərdi.

İntiqad [tənqid] mətbuatın ələyidir. İntiqadın lisan və ədəbiyyata nə qədər böyük faydası olduğunu bildiyimdən, təqdir edirəm. Lakin intiqad haqlı, yerli və nəzakət dairəsində olmalıdır ki, qarelərə [oxuculara] faydası toxunduğu kimi, mühərrirlər [yazıcılar, müəlliflər] də səhv və xətalarında qənaət hasil edərək istifadədə bulunsunlar.

“Uşaq gözlüyü”nün xətt və imlası haqqında yürütdükləri fikir və mühakiməsini bir dürlü qənaət edəmmədiyindən, cavab məcbur oldum. “Uşaq gözlüyü”nün xətt və imlası haqqında yazırlar ki:

“Rus üsulu təqlid edilərək, cizgilər içində türk yazısı öyrədilmək istənmiş. Fəqət müəllif türk xütutuna [xətlərinə] vaqif olmadığından, yazı üsuluna, zövqi-səlimə və bədaye [estetika] fənninə o qə-

dər zidd bir şəkildə tərtib etmiş ki, Qüruni-vüsta [Orta əsrlər] yazıları halını almış.”

Əfəndim! Qafqaziyada şimdikiyədək işlənən xəttin nə üsulda yazıldığını bilsəniz, bu etirazınızı “Uşaq gözlüyü”nün yazı üsuluna deyil, bütün Azərbaycanda hələ yazılmaqda olan ümumi xəttə qarşı etməliyiniz. Əlavə, bu xəttin nəsi sizin zövqi-səlim və hissi-bədiinizi oxşaymadığını bir dürlü anlayamıram.

Kəlmələrin cizgilər içində yazılmasına gəldikdə, hənz sol, sağ, yuxarı, aşağı bilməyən və əlləri yazarkən titrəyərək sadə “əlif” şəklini belə doğru müstəqim [düzgün] yazmağa qadir olmayan kiçik çocuqlarımız “Uşaq gözlüyü”ndə olduğu kimi cizgili dəftərlərdə qolaylıqla yazma bilmələri sənələrdən bəri hasil etdiyim təcrübəmin nəticəsidir. “Uşaq gözlüyü” ilə tədris edən müəllim əfəndilərin bir çoxu bunu təsdiq edə bilər. Qolaylıqla əldə edilə bilən bir istək ruslara, fransızlara təqlidən olsa belə, sizcə qəbahətmi sayılır? Zətən tərəqqinin hər addımı birər təqliddən ibarət deyil mi?

Bir də sait hərflərin üzərindəki işarətlərə etiraz edərək yazırsınız:

“Sonra üsuli-sövtiyyə [fonetika, fonetik üsul] xətaları: “Ə” səsi يئى ilə, بش [beş] بئيش şəklinə yazılır. و ا [ev] و يە yaxud ا يو surətində. Bu müəllim, gözəl türkcənin layətgəyyər [dəyişməz] bir qaydasını bilməli idi: Heç bir müstəsnası olmadan, türkcədə kəlmənin ibtidasında [əvvəlində] saitle yazılmamış bir qeyri-sait hərflə məftuh oxunur: بش [beş], سس [səs], يمك [yemək], كلمك [qəlmək] ilax. kimi.”

Məncə bu iddianızda yanılırsınız. Zira ki, bu qayda ümumi olamaz: bir, biz,

siz, bülbül, sünbül və bunlar kimi bir çox kəlmə saitsiz yazıldıqları halda məftuh oxunmayı. Zənn edərsəm siz bu qaydanı demək istəyirsiniz: Kəlmənin başındakı saitənin hərəkəsi (ə) olarsa, bu (ə) əksəriyyəni yazılmaz: گمی [gəmi], سس [səs], گلمک [gəlmək], در [dərə], کمال [kəmal], زیان [zəban] və ilax. kimi.

İmlamızın çətinliyi inkar olunamıyaraq bir həqiqətdir. “Vav” [و] hərfi یو [yüz], سوز [söz], قوش [quş], قوچ [qoç] kəlmələrində dörd sədaya işarət olduğu kimi, “ya” [ی] hərfi دە [yer], دیش [diş], قیش [qış], کچی [keçi] kəlmələrində dörd sədanı yazır.

İnsaf edəlim, elmsiz bir ailədə böyümüş, zəhin və dimağı çalışmamış kiçik məktəblilərimizin zəhnini qarışdırmadan bu səkkiz hərfi iki hərflə nasıl öyrədə bilərsiniz? Pedaqoji nöqtəyi-nəzərindən bu doğrumu? İlk dəfədə bu hərfləri yekdigərindən [bir-birindən] ayırmaq və qolaylıqla çocuqlara öyrətmək üçün hər birinin üzərində ayrı-ayrı işarətlər qoyulmasının nəsinə etiraz edirsiniz?

Əfəndim! Bu hal lisan və ədəbiyyatımıza cahil olduğumuzdan deyil, ehtiyac və zərurətin şiddətindən doğur. Bəndəniz son sadə Osmanlı türkcəsinin Azərbaycanımızda qəbulu tərəfdarlarında nam. Bir zaman Maarif Nəzarəti tərəfindən üzərimizə mühəvvəl olunan [tapşırılan] Kitab Komissiyasında çalışarkən qıraət kitablarımız həp Osmanlı sadə türkcəsi ilə yazılmasını, yalnız birinci ibtidai sinifin qıraət kitabları pedaqoji nöqtəyi-nəzərindən Azərbaycan türkcəsində olmasını söyləmişdik. Zira ki, bir Azərbaycan çocuğu ا-ə و ا [ev], بش-ə بیبش [beş] deyəmmədiyi üçün biz də bu kəlmələri

“Uşaq gözlüyü”ndə ا یو بیش surətində yazmaq məcburiyyətindəyiz.

Talibzadə Abdulla Şaiq

MÜTƏƏLLİMLƏR QURULTAYI [TƏLƏBƏLƏR QURULTAYI]

4 iyun, 4-cü iclas

İclas İbrahimli Müqbil cənablarının sədarəti və Süleyman Məlikzadənin kاتبliyi ilə açılır.

Növbədəki məsələlər:

- 1) Qazax nümayəndəsinin gəlməsi;
- 2) Mərkəzi Komitənin izahatı (məbəd [ardı]);
- 3) Məktəb məsələsi;
- 4) Əhvali-hazirə;
- 5) Cari məsələlər.

Məsələlərə keçmədən, Qazax nümayəndəsinin mandatı təsdiq olunur. Mərkəzi Komitənin fəaliyyəti barəsində izahatı dinlədikdən sonra Qurultay Komitəyə təşəkkür edərək, əzasının [üzvlərinin] rəsmlərini yadigar olaraq gələcək Mərkəzi Komitədə saxlamağı qət edir. Məktəb məsələsi hazır olmadığından növbədən çıxarılır. Əhvali-hazirə bir çox mübahisələri səbəb olur. Gec vaxta çəkdiyindən qəti həlli yarınkı iclasa qalır. İclas saat 9 radələrində qapanır.

Etiraz

İkinci Qafqaz Müsəlman Mütəəllimlərinin 4 həziranda 1919 sənədə vüqulmuş iclası heyəti-rəyasətin Ararat Cümhuriyyətində yaşayan müsəlman əhalisi haqqında məruzəsin[i] nəzəri-etibara alaraq şöylə bir qərara gəlmişdir:

Müsəlman əhalisi məzkur [adı çəkilən] cümhuriyyətdə qayət fəna bir halda olaraq, burada yaşayan qeyri millətlər hüquqati-mülkiyyəyə [vətəndaşlıq hüquqlarına] malik olmayaraq və dəhşətli aclığa təhəmmül edərək [qatlaşaraq], gündə minlərcə tələf olmaqdadırlar. Fəzlə [əlavə] olaraq müsəlman əhalisi hər bir tərpanişində erməni əhalisi tərəfindən amansız təcavüzata, talana düçar olduğundan əlavə, hətta Ararat Cümhuriyyəti onların qətl olunmasına imkan verir.

İkinci qurultay böylə hadisəni Məvərayi-Qafqazda [Zaqafqaziyada] yaşayan millətlər arasında hikməti-məişət [birgəyaşayış qaydaları] üzrə olmamasını izhar edərək [bildirərək], fəvqədə [yuxarıda] zikr olunmuş Ararat Cümhuriyyəti müsəlmanları haqqında icra olunan vəhşiliklər, ədalətsizliklər qarşısında və buna imkan verən, ikiüzlü siyasət aparən Müttəfiqlər əleyhinə bütün qəlbi ilə etiraz edir. Qurultay hər bir mürrəvici-əfkara [yayın orqanına] müraciət edərək, böylə icra olunan vəhşiliklər əleyhinə kəndi nifrətlərini bildirməyi rica edir.

QARABAĞ

Şuşa müsədiməsi [toqquşması]

Son günlər Şuşa hadisəti barəsində min dürlü şayiələr çıxmaqdadır. Bu hadisənin təfəsilatı hələ məlum deyilsə də, əlimizdə olan bir qədər məlumatı qarelərimizə [oxucularımıza] təqdim edirik:

Hamı bilir ki, ermənilərin bəzi qismi Qarabağı Ermənistanə mülhəq etmək [birləşdirmək] fikrində olub, bu vaxtədək hələ Azərbaycan Hökumətini qəbul et-

məyirdi. Hökumətimiz nə qədər çalışdısa da, erməniləri sülh təriqi [yolu] ilə tabe edəmmədi.

Bununla bərabər, Şuşada post və teleqraf, xəzinə, qışla [kazarma] və sairə kimi mühüm dövlət müəssisələri Ermənistanında [ermənilərdə] olduğundan, böyük əngəllər çıxırdı. Nəhayət neçə gün əvvəl post idarəsini Şuşanın müsəlman hissəsinə köçürmək istədikdə, müxalif ermənilərlə əsgərlərimiz arasında xırda bir müsədime [toqquşma] vaqe olmuşdur. Müxtəsər bir atışmadan sonra ermənilər hökuməti qəbul, silahlarını təslim və sairə kimi tələblərimizi qəbul edərək sülh və asayiş bərpa edilmişdir. Hal-hazırda Şuşada nizam və müsəlimət [asayiş] bərpadır.

Mütəəssifanə [təəssüf ki], müsədime də təsadüfən bir neçə ingilis əsgəri qətl edilmişdir. *(Hadisətin təfəsilatı sonra.)*

Ermənilərin dəsisi [hiyləsi]

Ermənilərin Qarabağ haqqındakı sui niyyətləri barəsində bir çox sənədlər kəşf edilmişdir. Bunları şimdi dərc edirik. Gələcəkdə əlimizə düşdükcə, bittərəcümə [tərəcümə edərək] dərc edəcəyiz. Hələliyə ələ keçən sənədlər bunlardır:

“4 aprel 1919, nömrə 1056.

Cənab polkovnik! Zaqafqaziyadakı ingilis qoşunları komandanı general Tomsonla olan və edilən danışığa görə Qarabağın erməni hissəsinin idarəsi üçün İngilis Komandanlığı nəzdində nümayəndəliyə təyin edirsiniz.

Ermənistan Xariciyyə naziri S[irakan] Tıqranyan.

Baş katib: A. Ter-Akopyan.

Cənab polkovnik Mixail Arzumanyana.”

“Ermənistan Cümhuriyyəti Daxiliyyə Nəzarəti, 4 aprel 1919.

Qarabağ Erməni Milli Şurasına. Hökumətin vədəsinə görə Arzumanyan İngilis Komandanlığı cənbində [nəzərdə] nümayəndəliyə təyin edilir. Hökumətin qərarına görə, orada idarə təşkil etmək üçün hər ayda 400 min rublə göndərilir. Sizin hesabınıza Zəngəzura milyon manat göndərilmişdir. Sizin danışığınıza görə Arzumanyan general Tomson hüzurunda təşəbbüsatda bulunur. Var qüvvə-nizlə çalışmalısınız ki, bizimlə və Zəngəzurla əlaqənizi möhkəmləşdirəsiniz. Daxiliyyə naziri (imza)”

“Alicənab Ermənistan Rəisi-vükəlası-na [Baş nazirinə], 4 may 1919.

Sizə məlum edirəm ki, general Şattlvort Bakıda mənə bəyan etdi ki, Ermənistan Hökuməti Azərbaycana razılıq vermişdir ki, müvəqqətdən Qarabağı və Zəngəzuru idarə etləsin. Ona məktubi [yazılı] sənəd vermədi amma Qarabağ heyətinin rəisi mayor Mak-Mosen 1 mayda onunla bərabər Gorusda olarkən mənə dedi ki, Ermənistan Hökuməti ilə olan etilafa [razılığa] görə, Gorusdakı Erməni Milli Şurasını qəbul etməyiriz. Onun nümayəndəsi Şahmazyanı da Ermənistan Hökuməti qəbul etməyir. Təvəqqe edirəm, bu barədə mənə məlumat verəsiniz. Zira Qarabağ və Zəngəzur Azərbaycanı yaxınına buraxmağa ümid etmirəm ki, razı olsunlar. Göndərirəm sizə teleqram, çünki məsələ çox mühümdür. Binaənileyh [ona görə], Rubeni də göndərirəm ki, sizə müfəssəl məlumat versin. Qalan mətləbi Ruben şifahən sizə bəyan etdər.

Arzumanov”

“Şişə erməni hökuməti nümayəndəsi Arzumanyana.

1919-cu ildə may ayının 9-da alınmışdır.

Ermənistan Hökuməti heç bir vaxt kimsəyə rızasını verməmişdir. Hökumət qalır, hökumət 1559 köçəriləri buraxmağa razıdır.

Generalın katib [A.] Ter-Akopyan.”

“İrəvan - Ermənistan Hökuməti sədrinə. Təvəqqe edirəm [A.] Ter-Akopovun teleqramını təsdiq edəsiniz. 1559 sizin razılığınız barəsində İngiltərənin Baş komandanlığından rəsmən təsdiqnamə aldım. Daxiliyyə naziri [Ruben Ter-]Minasyanın teleqramını aldım. Hərbi rəmlə [şifrlə] “meo” ya “ome” rəmzi ilə teleqraf vurun.

[Mixail] Arzumanov.

Göndərilmişdir

10 mayda 1919-cu sənədə.”

PROTESTO NÜMAYİŞLƏRİ

Denikin Azərbaycan üzərinə vəqə olan qara təhdidi bütün camaat və əmələ müəssisəti [ictimai müəssisələri və işçi müəssisələrini] ciddi surətdə əlaqədar edir. Bu məqsədlə konfrans tərəfindən bu gün, cümə günü ayın 13-ü bütün əmələ rayonlarında mitinqlər tərtib edilir. Bu mitinqlərdə əhvali-hazirə haqqında məlumat verilir. Hökumətdən ciddiyyətlə səbat göstərməsi tələb [edilir] və əmələlər tərəfindən mübariz hökumət tərəfində olub ona yardımçı olacaqları üçün beyət olunacaqdır [tabe olunacaq, itaət ediləcəkdir].

Bu mitinqlərə müsəlman əmələlərinin də külliyyətlə gəlmələri, müsəlman firqələri və əzcümlə [o cümlədən] "Müsavat" firqəsi tərəfindən tövsiyə olunur.

* * *

Düşənbə [bazar ertəsi] günü ayın 9-da ümumi protesto tətili elan olunub, əmələlər ümumi rayonlardan bayraqları ilə şəhərə, Hürriyyət meydanına gələcək, orada yığılıqdan sonra bərabərlikdə mənsub olduqları firqələrin bayraqları və istiqlal və hürriyyət müdafiəsinə yazılı lövhələrlə hökumət qarşısına (Mirbabayevin evi, dəniz kənarı), oradan ingilis komandanlığına (Sadovaya), sonra Parlaman qarşısına gəlib oradan hər kəs öz rayonuna gedəcəkdir.

* * *

Ayın 9-da elan olunacaq tətillər səhər saat 8-dən başlanacaq. Hürriyyət meydanındaki ictimai [yığılıq] 12-nin yarısında olacaq. Bu gün vaqonlar fəhlələr üçün pulsuz olacaqdır. Tətillər gününün pulu veriləcəkdir. Nümayiş proqramı və yürüşü aşağıdakı tərtib üzrə olacaq.

Balaxanı və Suraxanı:

Balaxanı-Suraxanı əmələləri səhər saat 11-in yarısında şəhərə gəlirlər. Vağzal meydançasında və Mixaylov məktəbi qabağından keçərək, Telefonu və Budaqovski küçələrlə Balaxanski küçədən keçib saat 12-nin yarısında Hürriyyət meydançasında hazır olurlar.

Beli-qorod, Çornı-qorod əmələləri saat 10-da Sovet Syezd xəstəxanası qarşısında olan meydanda yığılıb, oradan saat 11-də Telefonu, Milyonnu, Malakanski, Budaqovski və Birjevov küçədən keçib, saat 12-nin yarısında Hürriyyət meydanında hazır olurlar.

Həmkarlar İttifaqları və siyasi firqələr səhər saat 10-da parapetə cəm olub Kol-yubakinski, Mariinski, Tarqovı və Morskoy küçələrdən keçib saat 12-nin yarısında Hürriyyət meydanında hazır olurlar.

Bibiheybət və Bayılov Elektrik Qüvvəsi meydanına cəm olub oradan bulvara, nəqliyyət işləri işçilərinə qoşulub Olqinski, Baryatinski, Mariinski və Birjevov küçələrdən keçib saat 12-nin yarısında Hürriyyət meydanında hazır olurlar.

Morskoy rayon saat 10-da bulvara "Fenomen" teatrosu qarşısına cəm olub, Bibiheybətdən gələnəri gözləyib, onlarla bərabər Hürriyyət meydanına gəlirlər.

Dəmiryol işçiləri saat 10-da Vağzal meydanına cəm olub oradan Telefonu, Budaqovski küçələrlə Hürriyyət meydanına gəlirlər.

Biləcəri işçiləri saat 10-da Hürriyyət meydanına cəm olub, oradan Biləcəri mövqifi [stansiyası] bağına gedərək burada isə mitinqlər tərtib edirlər.

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Ali hökumət heyəti

Məclisi-Məbusan tərəfindən qəbul edilmiş olan qətnaməyə görə, hökumət içərisindən üç nəfərdən ibarət bir Ali hökumət heyəti təşkil edilmişdir.

Azərbaycan-Gürcüstan ittifaqı

Rəsmi dairələrdən alınan məlumata görə, Azərbaycan ilə Gürcüstan cümhuriyyətləri arasında hərbi ittifaq əqd edilmişdir [imzalanmışdır].

Nazirlərin Tiflisə əzimi

Hərbiyyə naziri general Səməd bəy Mehmandarov qulluq işlərindən ötrü Tiflisə hərəkət və əzimet etmişdir [yola düşmüşdür]. Rəisi-vükəla [Baş nazir], Daxiliyyə və Ədliyyə nazirləri Nəsim bəy Yusifbəyli, [Aslan bəy] Səfikürdski dəxi bir neçə günlüyə Tiflisə getmişlərdir.

İngilislərin getməsinə dair

Mövsuq [etibarlı] mənbələrdən bizə xəbər verirlər ki, Bakıdakı İngiltərə qoşunları əvvəlcə verilən əmrə görə Bakıdan gedəcək və onların əvəzinə başqa dövlətin qoşunları gələcəkdir.

İtalyanların gəlməsi ətrafında

Bu günlərdə Tiflisdən Bakıya gəlmiş olan ofiserlərin dediyinə görə, orada İtaliya qoşunları cəm olmaqdadırlar. Varid olmuş [gəlmiş] İtaliya qoşunlarının miqdarı cüzi isə də, lakin hər bir qoşun hissəsindən bir qədər vardır.

Müsəlman Müəllimləri İttifaqında

Müsəlman Müəllimləri İttifaqı bütün məhəllələrə [yerlərə] elam etmişdir [bildirmişdir] ki, tədrisat sənəsi 10 sentyabrda başlanmasını nəzəri-etibara alaraq həman vaxtı-mövudda [müəyyən edilmiş vaxtda] məhəllərdə bulunsunlar və dərslərə şüru etsinlər [başlasınlar].

- Yenə həman İttifaq bütün Azərbaycandakı məktəb olan şəhər və qəsəbələrə birer kağız göndərərək rica etmişdir ki, məhəlli ittifaq təşkil edərək Bakıda mərkəzi təşkilat ilə İttifaqa mülhəq olsunlar [qoşulsunlar]. Böyləliklə, təşkil edilmiş ittifaqlarla mərkəzi təşkilat miyanında [arasında] daimi bir əlaqə olacaqdır.

- İttifaq bütün məkatib [məktəblər] müdiriyyətlərinə məlum etmişdir ki, gələcək dər sənəsi üçün lazım ola biləcək hər növ ləvazimatı yazıb Maarif Nəzarətindən istəsinlər. Zira İttifaqın təşəbbüsü sayəsində Nəzarət ləvazimat verməyi dəröhdə etmişdir [öhdəsinə götürmüşdür].

- Hal-hazırda İttifaqın idarəsi tərəfindən görülmüş tədabir [tədbirlər] sayəsində bütün ibtidai məkatib üçün proqram hazırlanmaqdadır. Bundan ötrü də Bakıdakı ən təcrübəli müəllimlərdən Mahmud bəy Mahmudbəy zadə, Rəsul bəy Tahirzadə, Ağə bəy İsrəfilbəy zadə, Əbdüləli bəy Vəlibəy zadə, Mirzə Hüseyn Axundzadə, Mirzə Ələkbər Axundzadə cənabları cəlb edilmişlərdir. Proqram hazırlanıqdan sonra təb [çap] edilərək məhəllələrə göndəriləcəkdir.

Əmələlərin protestosu

“Müsəvat” və “Hümmət” firqələrinin Məclisi-Məbusan fraksiyalarına əmələlərin protestosu gəlməkdədir. Protestoda göstərilir ki, Könüllü orduya həman əvvəlki qərar üzrə əslihə [silah] və külli miqdarda hərbi ləvazimat göndərilməkdədir. Əmələlər böylə hərəkətin önü alınmasını ciddi surətdə tələb edirlər.

* Neçə vaxt əvvəl Ərzaq Nəzarəti dəxildarını [kassirini] soymaqda müttəhim edilmiş olan Məhəmməd ağə Həsənov üç ay həbsə məhkum edilmişdir.

Əsgərlikdən qaçmaq cəzası

Bakı qalabəyisinin [komendantının] binəgüzarlığına [sərəncamına] görə, 3-cü uçaştokda sükunət edən [yaşayan] Bakı

əhlləri Hacı Əbdülbaqi Abdulla oğlu, Balahacı Hüseynov, Hacıpaşa Ağababa oğlu, Ələkbər Məşhədi Nəcəf oğlu, Məhəmmədkərim İsrəfilov, Sadiq Hacı Qafar oğlu və Əliabbas Nəsrulla oğlu öz oğlanlarını və qardaşlarını əsgərlikdən qaçırmaqdan ötrü gizlətməkdə müttəhim edildiklərindən, əsgərlər gəlincəyə qədər Mərkəzi Həbsxanada məhbus edilmişlərdir.

İtibdir

İyunun 3-də Əmirhacıyan (Xilə) kəndi əhlindən 14 yaşında Əhməd Hacı Adil oğlu şəhərə gəlib, o vaxtdan ondan bir xəbər yoxdur. Onun yerini bilənlərdən xahiş olunur ki, Xilə kəndində Hacı Adilə xəbər versinlər.

Könüllü ehtiyat alayı

Srağagün, cümə günü könüllü “ehtiyat alayı”nın axırını bölüyü Təzəpirdən Salyan qışlasına [kazarmasına] getmiş və orada zabitlərdən məşq və təlim almışlardır. Salyan qışlasında məşq əsnasında şəhərdən Məclisi-Məbusan əzalarından [üzvlərindən] hərbi məmurlar, axundlar və firqə nümayəndələri hazır olmuşlardır. Könüllülərin istənilən dərəcədə təlim və məşqə həvəsli olduqları və az bir zamanda arzu olunan bir səyaqda hazırlanmaları hər kəsi sevindirmişdir. Məşqdən sonra könüllülər dəstələrlə nəgmə oxuduqları halda Şamaxı küçəsi, Bazar və Aziatski küçələrlə Təzəpir həyətində toplaşib orada dua oxuduqdan sonra evlərinə getmişlərdir. Könüllülər keçdikləri küçələrdə külli miqdarda camaat onların tamaşasına çıxıb şiddətli surətdə alqışlayaraq “Yaşasın könüllülərimiz” de-

mişlərdir. Könüllülərin miqdarı hal-hazırda 1200 nəfərə qədərdir. Yenidən yazılanların miqdarı isə gün-gündən artmaqdadır. Komissiyanın idarəsi Serkovnu küçədə “Fani” kontorunda hər gün səhər saat 9-dan 2-yə, axşam saat 5-dən 7-yə qədər açıqdır. Yazılmaq istəyənlər oraya müraciət etməlidirlər.

ZİYALILAR İTTİFAQINDA

Mayıs 26 iclası

İclas açıldıqda 19 mayıs iclasının bəratülqövlü [protokolu] oxunaraq və imza edildi. Əxzi-əsgər [hərbi çağırış] idarəsinə dair maddə oxunduqda vali ilə görüşməyə intixab olunmuş [seçilmiş] Ağalar bəy ərz etdi ki, vali ilə görüşüb Əxzi-əsgər idarəsi bizim nümayəndələri qəbul etmədiyi xüsusunda danışımışdır. Vali bu idarədən bir məşruhə [izahat] yazılmasını xahiş edir. İdarə qərar qoydu ki, Əxzi-əsgər idarəsi bizim nümayəndələri valinin əmrinə rəğmən qəbul etmədiyi xüsusda valiyə yazılsın. Sonra günlük məramnaməyə keçildi.

Müzakirəyə qoyulacaq məsələlər:

- 1) İclasın nəfinə [xeyrinə] qoyulacaq tamaşa xüsusunda;
 - 2) Ümumi iclas dəvəti;
 - 3) İş evləri açmaq;
 - 4) Məhsulat toplamaq;
 - 5) Gömrük haqqında;
 - 6) Hali-hazır;
 - 7) Türkiyədə həbsə alınmış [Əhməd bəy] Ağayev haqqında;
 - 8) İclasa gəlməyən üzvlər haqqında.
- Əvvəlinci məsələ müzakirəyə qoyul-

duqda, Ağa əfəndi [Axundov] söylədi ki, Hökumət Teatrosunu həmin mayıs ayının 27-nə tutmuşdur və Hacıbəyov Qardaşlarının müdiriyyəti ilə görüşmüşdür. Həmin gün “Arşın mal alan” operettasının mövqeyi-təməşaya qoyulmasını müdiriyyət vəd etmişdir. İdarə qərar qoydu ki, təməşə günü Ağa əfəndi, Camo bəy, Cəmil bəy [Vəzirov], Teymur bəy [Bayramlıbəyov], Abdulla bəy [Abasidze], Əliməhəmməd, Xudaverdi, Baba bəy və Sadıq əfəndi teatroda hazır olub işlərin nizamla getməsinə diqqət etsinlər.

İkinci məsələ müzakirəyə qoyulduqda heyəti-rəyasət xəbər verdi ki, heyətlərdən bu zamana kimi layihələr idarəyə daxil olmamışdır. Tək bir maarif heyəti tərəfindən layihə gəlmişdir. Bu səbəbə ümumi iclasa təqdim etməyə bir şey yoxdur. Lazımdır ki, heyətlər öz layihələrini idarəyə versin və idarə ümumi iclasa təqdim etmək üçün bir şey hazırlasın. İdarə qərar qoydu ki, heyətlər həpsi həziranın 2-nə təyin olunmuş iclasa layihələrini hazır etsinlər, ta ki ümumi iclasa təqdim etməyə bir iş olsun. Hazırda olan heyətlər sədrləri vəd etdilər ki, həmin iclasa layihələrini təqdim edəcəklər.

Üçüncü məsələyə keçdikdə, Ağalar bəy və Sadıq əfəndi [Hüseynzadə] kəndilərinə mühəvvəl olunmuş [tapşırılmış] iş evləri smetalarını oxudular. İdarə əsasən smetanı qəbul etdi, fəqət tapşırırdı ki, daimi məxaricləri müvəqqəti məxariclərdən ayırı göstərib smetanı kəndiləri Ümuri-Xeyriyyə [Sosial Təminat] nazirinə təqdim etsinlər.

Dördüncü məsələyə keçdikdə, Rəhim əfəndi söylədi ki, ot və taxıl məhsulu bu il boldur. Fəqət bunları toplamaq əhali

üçün müşkül olacaqdır. Səbəb odur ki, keçmiş ilin hadisəsindən sonra əhali həm can, həm mal, ziraət alət [kənd təsərrüfatı alətləri] tələfatı vermişdir. Lazımdır ki, əhaliyə yardım edilsin. İdarə qərar qoydu ki, Rəhim əfəndi və Abdulla bəy [Abasidze] İttifaq tərəfindən Ziraət nazirinin hüzuruna gedib bu xüsusda danışıqlar və nazirdən aldıkları cavabı idarəyə məlum etsinlər.

Beşinci məsələyə keçdikdə, Ağalar bəy bəyan edir ki, Bakıdakı Gömrük İdarəsi üçün bir mühafizə bölmə təşkil edilir. Bu, ziyadə lazımlı bir bölmə isə də, fəqət buraya toplanan nəfərlər mötəbər şəxslərdən deyil. Olar ki, bölmə qeyri-mötəbər fərdlərdən toplansın və bunlar gömrük idarəsində olan hökumət sərvətinə yaxşı can yandırmayınlar. İdarə qərar qoydu ki, bu xüsusda Daxiliyyə nazirinə bir məktub yazılsın.

Altıncı: Denikin ordusu Dağıstan hökumətini məhv edib Azərbaycan sərhədinə gəlməkdədir. Ehtimal var ki, bizim də istiqlaliyyətimizə təcavüz etsin. Üzvlər tərəfindən irad olunan [söylənən] atəşin nitqlərdən sonra idarə qərar qoydu ki, bu xüsusda hökumətə var qüvvəsi ilə kömək etsin.

Yeddinci: [Heydər bəy] Şahtaxtı ərz etdi ki, illərlə zəhmət və məşəqqətlərə uğrayaraq vətənimiz üçün çalışan və vətənin tərəqqisinə səy edən Əhməd bəy Ağayev Türkiyədə siyasi bir səbəbə görə həbsə alınmışdır və bu zamana kimi onun həbsdən azad olması üçün heç bir kəs çalışmayıb. Halbuki bu şəxsin böylə bir zamanda vətənimizdə olması ziyadə faydalı olardı. Bundan masiva [bundan başqa], Əhməd bəyin sənərlərlə işlədiyini hər

kəs bilir. Ziyalılar İttifaqının bu yolda çalışması əhəmiyyətdən xali [əhəmiyyətsiz] olmaz idi, - söylədi. İdarə qərar qoydu ki, İttifaq tərəfindən Osmanlı hökumətinə böylə bir istida [ərizə] yazılsın:

“Müstəbid çar hökumətinin ən müdhiş və hökmran zamanlarında Qafqaziya müsəlmanlarının tərəqqi və təəlisinə [yük-səlməsinə] böyük xidmətdə [xidmətlərdə] bulunmuş və bu uğurda nəhayət, əziz vətəninə uzaqlaşmağa məcbur olan Əhməd bəy Ağayev cənablarının Dövlət-Əliyyə tərəfindən həbsə alınması qafqaziyalıları dərindən bir yəs və kədər içində buraxmışdır. Bütün müsəlmanlığın və türk dilinin ikinci Kəbəsi olan İstanbulda, o paytaxtı-xilafətdə, islam və türk xadimlərinin mücazətə [cəzaya] uğraması İstanbul qarşı böyük bir hörmət və məhəbbət bəsləyən gənc ziyalılarımızda pək fəna təsir buraxır. Çar istibdadı zəncirləri altında inləməyə məhkum olduğumuz və son vaxtlarda “bolşevik maskası” altında kəndi şəxsi qərar və siyasətlərini yürütmək məqsədilə əziz yurdumuzu və sevgili millətimizi yırıb-yaxaraq, irz və namusumuza toxunaraq, çocuqlarımıza, qadınlarımıza belə rəhm etməyən erməni vəhşətinin öldürücü, yaxıcı, yıxıcı siyasətinə qurban olduğumuz və bütün-bütünə məhv və inqiraza [çöküşə] üz tutduğumuz bir zamanda qəhrəman Türk Ordusunun imdadı ilə o müdhiş fəlakətdən qurtulduq. Qurtulduq da, kiçik bir türk hökuməti təşkilinə də müvəffəq olduq. İştə, bu gün Qafqaziyanın yaşıl dağlarında dalğalanan aylı-ulduzlu bayrağımız o qocaman türklüyün doğurduğu yeni hilaldır. Gənc hilalımız o şən və zəfər görmüş hilalınızın yavrusu olduğu kimi, bizlər də

o qocaman, qəhrəman türk milliyətinin bir çox siyasi və tarixi səbəbdən dolayı uzaq düşmüş yavruları deyilməyiz? Bir övladın babasına müraciəti kimi, biz Qafqaziya Ziyalılar İttifaqı böyük babamız Dövlət-Əliyyəyə rücu [müraciət] edib, vətənimizin çalışqan adamlara çox ehtiyacı olduğu səbəbilə böylə bir zamanda Əhməd bəy Ağayev cənablarının həbsdən azad və Qafqaziyaya göndərilməsini acizənə istirham [xahiş] edir.”

Səkkizinci məsələyə keçildikdə, üzvlərdən Mehdi bəy Hacıbababəyli idarənin beş iclasına gəlmədiyi və bu xüsusda məlumat vermədiyi səbəbiylə nizamnaməyə görə üzvlükdən xaric edildi və əvəzinə Zivər bəy seçildi.

Elan

Bununla ümuma elan edirəm ki, Haşım Qafar oğlu mənə olan qərz [borcu] verməmişdən, özünün Nikolayevski küçə, 6-cı tupikdə [dalanda] olan 3 nömrəli evini satmağa ixtiyarı yoxdur.

Mirəlinəği Rzayev
10222

İtibdir

Bir qız uşağı, üç yaşında, adı Reyhan İslam qızı bu gün üç gündür ki, itibdir. Xəbəri olanlardan acizənə xahiş olunur 4-cü polis idarəsinə xəbər versinlər.

10223

Doktor Musa bəy Rəfiyev

Daxili əmrəyə [xəstəliklərə] düşən olan naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Səhər saat 9-11-ə kimi. Axşam saat 5-7-yə kimi. Ünvan: Armyanski, nömrə 15. Telefon 16-80.

b-37

**Bəhri-Xəzər İstehlak Cəmiyyəti
“Kooperatsiya” müalicəxanası**

Hər növ naxoşluqlar qəbul olunur. Müalicə haqqı üzvlərdən 4 rublə, qeyrilərdən isə 6 rublə. Bolşoy Morskoy küçə, Tarqovinin küncündə Həsənovun evində, yolu Bolşoy Morskoydan. Telefon nömrə 26-90.

Əmrəzi-daxiliyyə [daxili xəstəliklər] 9-11 Balayan

Mədə naxoşluğu 12-2 Mejebovski; 4-6 A. Seyidov

Əmrəzi-əsəbiyyə [əsəb xəstəlikləri] 12-2 Şmirqeld

Cərrahiyyə 9-11 Sander

Uşaq naxoşluğu 9-11 Rabinoviç; 4-6 Bron Arvad naxoşluğu və mamalıq 9-11 Pines; 12-2 arvad həkimi Şapiro-Rotman; 4-6 S. Seyidov[a]

Dəri və zöhrəviyyə 9-11 O. Şamkoryan; 12-2, 4-6 Pernik

Göz naxoşluğu 9-11 Cəfərov; 4-6 arvad həkimi Qeqamyan

Qulaq və boğaz ağrısı 12-2 B. K. Fin-keştəyn;

Diş ağrısı 9-11 Suşon-Sivkina; 4-6 İtkin Müalicəxana müdiri bakterioloq Lyubaxəvskaya

Müalicəxanada konsultasiyalar icra olunur. Operasiya, konsultasiya razılıq ilə. Çiçək döyülür, şəhadətnamə verilir. Analiz qəbul olunur. 606 və 914 müalicəsi.

10208

**Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası
Gövhər xanım Qazızadə**

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur.

Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor **M. M. Kərimov** göz naxoşlarını və diş həkimi **A. Əmirov** naxoşları qəbul edirlər saat 4-dən 7-yədək. Ünvan: Suraxanski və Spasski küçələrin [küncündə] 102 nömrəli evdə. Telefon nömrə 40-91.

8754

**Berlin Darülfünunu doktoru
S. İ. Kopelioviç**

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqlarını qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28. Və 93.

8765

**Arvad diş həkimləri
Z. A. Şexter və xanım**

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıdırma dişlər. Dişin yaxşı qayıdırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün tezliklə görülür. Qiymətlət münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

8753

Doktor M. B. Şaxnazarov

Dəri və əmrəzi-cərrahiyyə [cərrahi xəstəliklər] naxoşluqlarını qəbul etməyə başlamışdır. “606” və “914” müalicəsi. Qəbul edir: səhər saat 9-dan 12-yədək; axşam saat 4-dən 7-yədək. Ünvan: Armyanski küçə nömrə 3. Qubernskinin küncündə. Telefon nömrə 45-28.

8748

Bakı, Türkan, Zirəyə və geri

İyun ayının 8-dən etibarən paraxod “Zaburunye” işləməyə başlayacaqdır. Hər gün saat 9-da “Qafqaz-Merkuri və Vastoçni” cəmiyyətinin paraxodu 17-ci körpüdən (Qorçakovski küçə ilə qarşı) gedəcəkdir. Bakıya isə axşam saat 6 radələrində gələcəkdir.

10219

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Dəvətnamə

səh. 163. “Sovet Syezd”: Bakı Neft Sənayeçiləri Qurultayı Şurası. Bakı Neft Sənayeçiləri Qurultayının rəhbər orqanı.

Ümidimiz bərkəməldir

səh. 165. “Əhalimiz hər xüsusa hazırlanır və hazırdır”: qəzetdə “xüsusa” yerinə “xüsusu” getmişdir.

səh. 167. Bu cümlə anlaşılmamışdır.

“Ölməkdən qorxan bir millət daima ölməyə məhkum və ölüdür”: qəzetdə “ölməkdən qorxan” yerinə “ölməkdən qorxmayan” getmişdir.

El ordusu

səh. 168. “Nə zaman kişnəsəydi...”: misralar Hüseyin Cavidin “Hərb və fəlakət” adlı şeirindəndir.

“daxili və xarici düşmənlərdən müdafiə edən”: qəzetdə “müdafiə edən” yerinə “müdafiədən” getmişdir.

Sülh ətrafında

səh. 173. “Dördlər Şurası” (yaxud Böyük Dördlük): Paris Sülh Konfransının gedişində dörd böyük dövlətin liderlərindən əmələ gələn şura (“Böyük Dördlük” yaxud “Dördlər Şurası”); bura ABŞ prezidenti Vudro Vilson, Britaniya, İtaliya və Fransa Baş nazirləri Lloyd Corc, Vittorio Orlando və Jorj Klemanso daxil idi.

“Reyxstaq” [Reichstag]: Kayzer Almaniya (1871-1918) və Veymar Respublikası (1918-1945) dövründə Almaniyanın parlamenti.

Qəzetələrdən

səh. 174. “Avamlar Kamerası”: ikipalatalı Böyük Britaniya Parlamentinin aşağı palatası olan İcmalar Palatası.

Xarici məmləkətlərə yun yollamağı və diş həkimi ilə xarici məmləkətlərdə satmağı **İ. V. Denisovun** bankir kantorası qəbul edir (Olqinski, Nikolayevskinin küncündə, telefon nömrə 37-75). Sifarişlər saat 5-dən 7-yə dək qəbul olunur.

10220

Zəhmət (məsai) bürosu

Bakı Şəfəqət Bacıları İttifaqı şəfəqət bacılarını gecə işlərinə, iynə vurmağa, masaj etməyə müərriflik edir [tövsiyə edir, zəmanət verir]. İttifaq öz işçilərinin işlərinə cavabdehdir. Xahiş edənlər bu adresə müraciət edə bilərlər: Budaqovski və Malakanski küçələrin küncündə, nömrə 16/22, mənzil 6. Konkanın mənzili. Telefon nömrə 14-08. Büro bütün gün açıqdır.

8755

**İstanbuldan, İngitlərdən
və Fransadan mallar**

İ. V. Denisovun bankir kantorası İstanbulla, Marselə (Fransa) və Liverpula (İngiltərə) mal alıb gətirmək üçün nümayəndə göndərir. Sifarişlər İ. V. Denisovun bankir kantorasında qəbul olunur (Nikolayevski və Olqinski küçələrin küncündə) hər gün axşam saat 5-dən 7-dək.

10210

**Müvəqqəti müdir:
Hacıbəyli Üzeyir**

səh. 175. “Sülh Konfransında məsələlər həll edilənədək”: qəzetdə “edilənədək” yerinə “edilərək” getmişdir.

Türkiyədə

səh. 176. “Darülfünun” (Yaxud Darülfünun-Osmeni): Türkiyədə ali təhsil müəssisəsi; indiki İstanbul Universiteti.

“İngilis Mühəbbi Cəmiyyəti” (İngilis Dostları Cəmiyyəti): 1919-cu ilin ortalarında Türkiyədə qurulan və Türkiyənin İngiltərənin himayəsinə girməsi fikrini müdafiə edən cəmiyyət.

“Birinci fəriq”: Osmanlı ordusunda hərbi rütbə, müasir dövrdə “ordu generalı” rütbəsinə uyğundur.

səh. 177. “A. P.” qəzetəsi: “Assoşieyted press” qəzeti nəzərdə tutulur.

Milliləşdirmək məsələsinə aid

səh. 177. “məftuh”: ərəb qrafikasında, hərfin üstündə qısa “ə” səsini ifadə etmək üçün qoyulmuş fəthə işarəsi daşıyan; “məftuh hərf”: özündən sonra “ə” saiti gələn samit.

Qarabağ

səh. 179. “Ermənistan Xariciyyə naziri S[irakan] Tıqranyan”: qəzetdə səhvən belə getmişdir: “Ermənistan Xariciyyə naziri Ter-Akopyan”.

“Baş katib: A. Ter-Akopyan”: qəzetdə bu sətir buraxılmışdır.

səh. 180. “Minasyan”: qəzetdə səhvən “Mamasyan” getmişdir.

Bakı xəbərləri

səh. 181. “üç nəfərdən ibarət bir Ali hökumət heyəti”: qəzetdə “ibarət” yerinə “ibarətdir” getmişdir.

Ziyalılar ittifaqında

səh. 183. “İclasın nəfinə qoyulacaq tamaşa xüsusunda”: güman ki, “İttifaqın nəfinə...” olmalıdır.

səh. 184. “Beşinci məsələyə keçdikdə”: qəzetdə “keçdikdə” yerinə “getdikdə” yazılmışdır.

səh. 185. “Dövləti-Aliyyə”: Osmanlı dövləti nəzərdə tutulur.

Bazar ertəsi, 9 iyun 1919-cu il, nömrə 199

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səneyi-dəvamiyyəsi. Düşənbə, 10 ramazanül-mübarək sənə 1337. 9 həziran 1919 sənə.

Türk və İslamlaşma müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalənin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 30 rublə, 2 aylığı 35 rublə, 3 aylığı 50 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 25 rublə, 2 aylığı 45 rublə, 3 aylığı 60 rublə. Elan fiatı: birinci səhifədə sətiri 4 rublə, axırncı səhifədə sətiri 3 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 2 rublə.

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Əlisultan Sultanov öz sevgili atası Kərbəlayı Mirzəbaba Sultan oğlunun vəfatını kəməli-yə's və təhəssürlə [böyük bir hüznün və kədərlə] öz qövm-əqrəbasına məlum edir. Cənazə düşənbə [bazar ertəsi] günü ramazanın 10-da saat 8 tamamda Nijni-Priyutski küçədən öz dayısı Hacı Ağababa Dadaşovun 110 nömrəli evindən Hacı Ağababa təkyəsinə aparılacaqdır.

ELAN

1919 həziranın [iyunun] 9-cu günü saat 11-də Azərbaycan Məclisi-Məbusan iclası olacağı elan olunur.

T-145

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Bakı nahiyəsi Əxzi-əsgər [Hərbi çağırış] rəisi idarəsindən:

1

Cümhuriyyətin idareyi-əsgəriyyə müəssisə və idarələrindən, xüsusi dəstə rəislərindən xahiş edirəm ki, Türkiyə Komandanlığı tərəfindən xidmətə qəbul edilib hal-hazırda xidmətdə olan əsgərlərin

müfəssəl siyahısını mənə təqdim edəsiniz. Bu siyahılar Azərbaycan Cümhuriyyətinin Hərbiyyə Nəzarətinin 6 aprel 179 nömrə §1 və mayın 15-də 3 nömrə ilə təsdiq edilmiş əmri mövcubincə [əmri əsasında] tələb edilir.

*Bakı nahiyə Əxzi-əsgər rəisi:
Prins Sədrəddin*

2

Əsgəri xidmətə qəbul vaxtında xəta işlənməsi haqqında şikayətlərə baxmaq Əxzi-əsgər rəisinin vəzifəsi deyildir. Buna binaən [buna görə], göstərilən məsələ haqqındakı xahişlər, ərizələr və şikayətlər mənim tərəfimdən qəbul edilməyəcəkdir. Posta ilə göndərilənlər də sərəncamsız buraxılacaqdır.

Əxzi-əsgər rəisi vəzifəsinə aid olan işlər haqqında bayram günlərindən başqa hər gün səhər saat 9-dan gündüz saat 3-ə qədər ancaq Əxzi-əsgər idarəsi dəftərxanasında mənə müraciət edilməlidir. Əxzi-əsgər rəisi vəzifəsinə aid olan heç bir iş haqqında evimdə qəbul etməyirəm.

Podpolkovnik Prins Sədrəddin

Əsgərliyə dəvət haqqında

Bakı Əxzi-əsgəri rəisi iyunun 4-də Ba-